

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Existuje rozdíl mezi prožívaným pocitem životního smyslu a životní spokojenosti u zaměstnaných a nezaměstnaných osob?

Does it exist a difference between purpose of life and life satisfaction of employed and unemployed people?

Magisterská diplomová práce

Autor: Jana Vaculová

Vedoucí práce: PhDr. Soňa Lemrová, Ph.D.

Olomouc

2013

Poděkování

Děkuji PhDr. Soně Lemrové, Ph.D. za odborné vedení, cenné připomínky a rady, které mi při zpracování postupové práce poskytla.

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: Existuje rozdíl mezi prožívaným pocitem životního smyslu a životní spokojenosti u zaměstnaných a nezaměstnaných osob? vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V dne Podpis

Obsah

Úvod	5
1. Vymezení základních pojmů.....	6
1.1. Práce.....	6
1.2. Nezaměstnanost	6
1.3. Životní spokojenost.....	6
1.4. Životní smysl	7
2. Práce a nezaměstnanost	7
2.1. Význam práce pro člověka	7
2.2. Vymezení pojmu nezaměstnanost.....	8
2.3. Rizikové skupiny populace.....	8
2.4. Typy nezaměstnanosti.....	10
2.5. Míra nezaměstnanosti v ČR.....	11
2.6. Ztráta zaměstnání	11
2.6.1. Ztráta práce jako stresor.....	11
2.6.2 Prožívání ztráty zaměstnání	12
2.6.3. Vyrovnání se se ztrátou zaměstnání	15
3. Životní spokojenost a smysl.....	20
3.1. Životní spokojenost a její koreláty.....	20
3.2. Well-being	22
3.2.1. Nálada	23
3.3. Životní spokojenost v závislosti na osobnosti jedince	23
3.4. Životní spokojenost v nezaměstnanosti.....	24
3.5. Životní smysl	24
3.6. Výzkumy zaměřené na sledovanou oblast	26
4. Výzkumný problém.....	31
4.1. Výzkumné cíle a hypotézy	32

5. Metodologický rámec výzkumu.....	33
5.1. Typ výzkumu	33
5.2. Metody získávání dat	33
5.2.1. Dotazník životní spokojenosti (Fahrenberg, J. a kol., překlad a úprava Rodná K., Rodný T., 2001)	34
5.2.2. DOPEN, Osobnostní dotazník na měření psychotismu, extra-introverze a neuroticismu (Ruisel, I., Müllner, J., 1982).....	35
5.2.3. Test životního smyslu PIL – Purpose in Life Test (J.C. Crumbaugh, L.T. Maholick, validizovaný D. Dufkovou a S. Kratochvílem)	36
5.3. Zpracování a analýza dat	36
5.4. Etická otázka výzkumu	36
6. Soubor.....	38
6.1. Výsledky.....	39
6.1.1. Skórování v Dotazníku životní spokojenosti	39
6.1.2. Skórování v dotazníku DOPEN	49
6.1.3. Skórování v Testu životního smyslu PIL.....	52
6.2. K platnosti hypotéz	54
7. Diskuze	55
8. Souhrn.....	58
9. Závěr	62
Seznam použitých zdrojů a literatury.....	63
Přílohy	

Úvod

Životní spokojenost je velmi aktuální pojem, jehož zkoumání se v posledních letech stalo velmi populárním. Můžeme říci, že spokojenost v životě znamená pro většinu z nás jisté životní naplnění, vždyť kdo by ve svém životě nechtěl být šťastný a spokojený. I přesto, že se zkoumáním spokojenosti zabývá plno badatelů dlouhá léta, není dosud tento pojem přesně definován. Životní spokojenost každého člověka je sycena různými faktory. Navzdory tomu všemu však bezesporu určité oblasti působí na všechny osoby přibližně stejně. Dobrý zdravotní stav může zajišťovat vyšší míru životní spokojenosti stejně jako kvalitní rodinné vztahy a vztahy s okolím, vyšší sociální opora nebo vysoký socioekonomický status tvořený dobrým vzděláním, zaměstnáním a vysokým platem. A právě ztráta jednoho nebo více z těchto faktorů může do jisté míry na kratší či delší období otřást stabilitou životní spokojenosti jedince.

V této práci se zabýváme vlivem zaměstnanosti a nezaměstnanosti na vnímanou úroveň životní spokojenosti a životního smyslu. Téma nezaměstnanosti jsem si vybrala jak z důvodu jeho aktuálnosti, jelikož je zejména v posledních několika letech velkým společenským problémem, tak i z důvodu osobní zkušenosti prostřednictvím osob z mé nejbližší rodiny. V dnešní době ani člověk se vzděláním a znalostmi z oboru nemá jistotu, že nalezne práci, jelikož počet žadatelů o pracovní pozici několikanásobně převyšuje počet volných míst. Téměř neustále se v médiích setkáváme se zprávami, které nás informují o podnicích propouštějících zaměstnance, o míře nezaměstnanosti a neutišitelné situaci na trhu práce. Ztráta práce je s největší pravděpodobností jedním z faktorů, které mohou negativně ovlivnit míru životní spokojenosti člověka, byť i jen na kratší období.

V následujícím textu se zabýváme teoretickým zakotvením významu práce pro člověka, jeho prožívání při ztrátě zaměstnání, způsobech jak se s tímto faktem může člověk vyrovnat. Dále jsou zde zahrnuty poznatky o životní spokojenosti, životním smyslu a výsledky různých výzkumů. Výzkumná část je zaměřena na zkoumání vztahů mezi životní spokojeností a životním smyslem nezaměstnaných a zaměstnaných osob a jednotlivými faktory jako je věk, pohlaví nebo osobnostní charakteristiky. Touto magisterskou diplomovou prací navazujeme na postupovou práci z roku 2011. Původní práce se zaměřovala na téma životní spokojenosti nezaměstnaných osob, zejména souvislosti životní spokojenosti s délkou nezaměstnanosti, pohlavím, věkem a osobnostními charakteristikami.

1. Vymezení základních pojmů

S ohledem na přehlednost teoretické části této magisterské diplomové práce níže uvedeme popis základních pojmů, se kterými se čtenáři budou v textu setkávat.

1.1. Práce

Prací rozumíme jakoukoli lidskou činnost, ať již fyzickou či psychickou. Do ní jedinec může investovat svůj čas, nápady, energii, materiální věci apod., na jejímž konci je očekáván určitý výsledek. Obecně se zde dají zařadit i volnočasové aktivity nebo například manuální práce na vlastní zahradě, ale zejména zaměstnání, za něž jedinec dostává předem stanovené finanční ohodnocení. V této diplomové práci se budeme zabývat zaměstnáním, jeho významem pro člověka, ztrátou zaměstnání, ale pro lepší čtivost textu budeme pracovat jak s pojmem zaměstnání, tak i s pojmem práce, přičemž oba pojmy by měl čtenář považovat za synonyma.

1.2. Nezaměstnanost

Existuje zásadní rozdíl mezi nepracujícím a nezaměstnaným jedincem. Nepracující osoba nemá zaměstnání, a z různých důvodů si žádné ani nehledá. Nezaměstnaností rozumíme stav, kdy je jedinec schopen a ochoten pracovat, ale i přes svou snahu najít si práci je neúspěšný (Mareš, 2002). V následujícím textu budeme pod pojmem nezaměstnanost uvažovat právě tuto nedobrovolnou nezaměstnanost, kdy z ní jedinec aktivně hledá východisko a snaží se svou situaci vyřešit.

1.3. Životní spokojenost

Podle definice, se kterou pracuje Ed Diener (2000) nebo N. Beutell (2006), je životní spokojenost subjektivní ohodnocení kvality života konkrétního jedince v určitém čase, pohybující se na škále od negativního k pozitivnímu. V literatuře se někdy rozlišují pojmy jako je životní spokojenost, štěstí, vnímaná osobní pohoda či well-being, jindy jsou považována za synonyma. Právě well-being je často vnímán jakožto dlouhodobě trvajícím

psychický stav, který je odrazem životní spokojenosti člověka. Životní spokojenost je někdy také vnímána jako nadřazený pojem pro všechny ostatní názvy (Kebza, 2005). Pro účely této diplomové práce budeme pojmy rozlišovat, zejména při uvádění konkrétních výzkumů, kdy je zkoumána životní spokojenost, jindy osobní pohoda nebo well-being dodržíme pojmenování této složky prožívání tak, jak si je pojmenovali autoři výzkumů.

1.4. Životní smysl

Životním smyslem chápe J. Křivohlavý (2006, str. 42) „celkové zaměření lidské existence“. Pod smyslem života je myšleno komplexní směřování lidského jednání směrem k určitým cílům. Jednotlivým událostem v životě přiřazujeme různé hodnoty a významy a na jejich základě posuzujeme jejich smysluplnost a zároveň i smysluplnost své vlastní existence (Křivohlavý, 2006).

2. Práce a nezaměstnanost

2.1. Význam práce pro člověka

V životě dospělého člověka hraje práce významnou a nenahraditelnou úlohu. Ovlivňuje mnoho oblastí života jedince, zasahuje do socializačního procesu, člověk v ní tráví velké množství času, snaží se překonávat problémy a těžkosti spojené se svým povoláním, mnohdy je nucen práci věnovat i své volno. Avšak zaměstnání také poskytuje člověku příležitost k získání úcty a společenského uznání ostatních, jedinec nabývá pocitu vlastní jedinečnosti, důležitosti a společenské užitečnosti. Práce tímto uspokojuje nejednu lidskou potřebu a ctižádost a s tím jde ruku v ruce i míra vyrovnanosti a také celková spokojenost jedince (Buchtová, 2002; Kollárik, 1979). Zaměstnání dokáže jedinci napomoci s uspokojením jak základních fyziologických potřeb, tak i potřeb nejvyšších, mezi které řadíme například sebeaktualizaci, seberealizaci apod. Vycházíme z teorie A. Maslowa, kdy musí nejprve dojít k naplnění základních potřeb, aby mohly být uspokojovány potřeby vyšší (Matoušek, Růžička, 1966, Drapela, 2008).

O. Matoušek a J. Růžička (1966) vyjmenovávají základní přínosy zaměstnání pro člověka. Kromě finančního ohodnocení zde řadí také „společenské uznání, společenské

postavení, možnost odborného a společenského růstu, možnost odborné iniciativy, soulad se spolupracovníky, morálně a odborně vyspělého vedoucího atd“ (Matoušek, Růžička, 1966, str. 99).

V hodnotovém systému každého člověka zaujímá práce významné postavení. Jaké toto postavení je, se liší od člověka ke člověku, u každého nabývá odlišné podoby. Zaměstnání je pro jednoho příjemné, pro druhého naopak nepříjemné, někdo může být se svou prací spokojen, kdežto jiný se cítí nespokojeně. Pro některé je práce příležitostí k seberealizaci, plnému uplatnění se a naplnění svých zájmů, plánů, ambicí zatímco pro jiné pouhou rutinou, která slouží pro zajištění existence. Rozdíly ve vnímání práce plynou zejména z individuálních rozdílů a z mnoha osobnostních dispozic, které ve všeobecné rovině vytvářejí podmínky pro formování vztahu k práci (Kollárik, 1979; Vtípil, 2005).

2.2. Vymezení pojmu nezaměstnanost

Osoby bez práce můžeme např. podle P. Mareše (2002) dělit na nezaměstnané a nepracující. Nezaměstnaný člověk může být charakterizován jako osoba v produktivním věku, přiměřeného zdravotního stavu, který jí dovoluje pracovat. Nezaměstnaný i přes svůj zájem o práci a aktivní snahu si získat místo není úspěšný. Oproti tomu nepracující osoba je v produktivním věku a splňuje všechny podmínky pro uzavření pracovněprávního vztahu, má vyhovující zdravotní stav a dobré situační a jiné podmínky, ale nemá zájem o práci. Může to být buď z důvodu existujícího hmotného zajištění života, nebo třeba volby odlišného životního stylu.

2.3. Rizikové skupiny populace

I přesto, že nezaměstnanost může zasáhnout do života každého člověka, existují skupiny lidí, které jsou nezaměstnaností ohroženy více z důvodu svého věku, vzdělání, etnika, zdravotního stavu apod. B. Buchtová (2002) se ve své knize zmiňuje o několika nejvíce ohrožených skupinách.

- Absolventi škol – mohou mít odpovídající vzdělání pro určitou pozici, ale z důvodu neexistující praxe dostane většinou přednost člověk byt' s menší úrovní vzdělání, ale s mnohaletými zkušenostmi v příslušném oboru.
- Ženy – zejména matky s malými dětmi nebo samoživitelky taktéž nejsou vítány s nadšením. Jelikož musejí pečovat o své děti a rodinu, může být problémem skloubit toto s pracovními povinnostmi. Naopak u mladých žen, které teprve budou rodinu zakládat je předpoklad, že za pár let odejdou na mateřskou dovolenou, tudíž dá zaměstnavatel opět přednost jinému zájemci. Ovšem i pokud žena nemá rodinu, mohou být a bývají vybráni na pracovní pozici spíše muži.
- Starší osoby – nejsou pro zaměstnavatele tak lukrativní, jako jejich mladší kolegové se stejnou úrovní vzdělání a praxe. Starší lidé jsou rigidnější, méně flexibilní a trvá jim delší dobu, než se adaptují na nové pracovní podmínky. Protože mají zkušenost, jaké to je být bez práce, chovají se v novém zaměstnání opatrněji a bezpečněji, aby neudělali nějakou chybu. To ale může v některých případech znamenat menší kreativitu a tudíž i menší atraktivitu pro potenciálního zaměstnavatele.
- Lidé zdravotně znevýhodnění – zaměstnavatelé kladou velký důraz na výkon a produktivitu, kterou jim mohou poskytnout zaměstnání bez změněné pracovní schopnosti (ZPS). Proto bývá ve většině případů upřednostněn uchazeč zdravý, bez zdravotních omezení.
- Osoby s nízkou úrovní vzdělání – pokud má člověk ukončeno pouze základní vzdělání nebo disponuje výučním listem, práce se mu bude hledat obtížněji než lidem s vyšším vzděláním, kteří mají předpoklady pro výkon složitějších, náročnějších a zejména více odborných úkonů.
- Menšiny – vzhledem k předsudkům proti národnostním menšinám, v případě České republiky zejména proti Romům, dochází k jejich sociálnímu vyloučení, které se spojuje s nízkým vzděláním, kriminalitou a právě nezaměstnaností. Romové dosahují ve většině případů pouze základního vzdělání, které je samo o sobě rizikovým faktorem pro získání zaměstnání. Avšak spolu s protiromským naladěním společnosti se i vzdělání Romové setkávají s obtížemi při hledání zaměstnání.

2.4. Typy nezaměstnanosti

Kromě výše zmíněných rizikových faktorů existují i obecné příčiny nezaměstnanosti. Jedno z dělení, která připadají v úvahu je dělení na frikční, sezónní, strukturální a cyklickou nezaměstnanost. Takto je ve své knize popisuje např. D. Šimek (1996), V. Knoll (1993) nebo L. Šafránek (2011):

Frikční nezaměstnanost je součástí přirozené mobility na trhu práce. Pracující člověk opustí své současné zaměstnání, jelikož se rozhodl najít pracovní pozici s výhodnějšími podmínkami.

Dalším typem je nezaměstnanost cyklická. „Je závislá na cyklických změnách hospodářských aktivit v makroekonomickém měřítku. Vzniká tehdy, když makroekonomická poptávka po zboží a službách při daných mzdových sazbách a při dané produktivitě práce není postačující pro zaměstnatelnost těch, kteří jsou schopni a ochotni pracovat. [...] V podmínkách českého hospodářství jde o druh pouze teoretický“ (Šimek, 1996, str. 32).

Strukturální nezaměstnanost je charakteristická nevyrovnáním v míře nabídky volných pracovních míst a poptávky po nich. Jedná se o to, že úřad práce může nabízet mnoho volných míst v určitém oboru, ale není nikdo, kdo by tato místa zaplnil nebo je naopak mnoho potencionálních zaměstnanců, ale nejsou pro ně k dispozici žádná volná místa (Knoll, 1993; Šimek, 1996).

L. Šafránek (2011) řadí sezónní nezaměstnanost do kategorie strukturální nezaměstnanosti, vyskytuje se v pravidelnou roční dobu, např. v zemědělství, stavebnictví nebo ve výrobních odvětvích v období, kdy např. klesá poptávka po určitém zboží.

Dalšími podtypy strukturální nezaměstnanosti je podle L. Šafránka (2011) nezaměstnanost z nedostatečné poptávky, což v praxi znamená nízkou poptávku, kvůli níž není možné zajistit práci za reálnou mzdu všem jedincům, kteří jsou ochotni pracovat. Dále zde patří nezaměstnanost z nedostatečného růstu, kde je nezaměstnanost způsobena dlouhodobě nízkou poptávkou nebo nezaměstnanost technologická.

V našem výzkumu se nebudeme podrobně zaměřovat na jednotlivé důvody, proč jsou jedinci v našem souboru nezaměstnaní, pro naše účely postačuje kritérium nedobrovolné nezaměstnanosti, kdy se aktivně snaží si práci hledat a i přes své schopnosti

a přiměřený zdravotní stav si zaměstnání najít nedokážou, ať už je důvod jakýkoliv. Domníváme se však, že je důležité, být s důvody nezaměstnanosti obeznámeni.

2.5. Míra nezaměstnanosti v ČR

První fáze sběru dat se uskutečnila v první polovině roku 2011, v té době probíhal sběr dat od nezaměstnaných osob. Pro ilustraci uvádíme v příloze Graf č. 4 – znázorňuje míru nezaměstnanosti z doby k 30.6.2011 a nejnovější oficiálně zveřejněná data o nezaměstnanosti, uveřejněná k datu 30.6.2012 na Integrovaném portále Ministerstva práce a sociálních věcí.

„Míra nezaměstnanosti stejná nebo vyšší než celorepublikový průměr (8,1%) byla k 30.6.2012 zaznamenána v 8krajích. Stejně jako v červnu 2011 byla nejvyšší v Ústeckém kraji, následoval Moravskoslezský, Olomoucký, Karlovarský a Liberecký kraj“ (Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí, nedat., str. 38).

Všechny nezaměstnané osoby v našem souboru jsou registrované na ÚP v Opavě, který náleží k Moravskoslezskému kraji. Míra nezaměstnanosti v Moravskoslezském kraji byla k 30.6.2011 10,8%. O rok později, k 30.6.2012 stoupla míra nezaměstnanosti v tomto kraji na 10,9%. (Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí, nedat.).

2.6. Ztráta zaměstnání

2.6.1. Ztráta práce jako stresor

Stresor je taková událost v životě, která působí na prožívání člověka negativně. Je to jakýsi nepříznivý životní vliv nebo okolnost, kvůli kterým se člověk cítí nepříjemně, pod tlakem, ve stresu (Křivohlavý, 2009). M. Orel (2009) k tomu dodává, že stresující situaci ještě více umocňuje její nepředvídatelnost, neschopnost ji ovlivnit nebo určitá ztráta. Všechny tyto podmínky činí pro člověka obecně již tak nepříjemnou situaci ještě horší.

„Z psychologických studií je známo, že právě ztráta zaměstnání je velmi silným stresorem. [...] stres může vznikat nejenom v důsledku přetížení, či ještě spíše v důsledku chronického přetěžování, ale též v důsledku nedostatečného zatížení, vyvolávaného

nejčastěji nedostatkem podnětů, nízkou stimulací, či velmi nízkými požadavky na výkon. Jedním z příkladů stresu vznikajícího v důsledku nedostatečného zatížení jsou velmi nepříjemně prožívané pocity nudy. Tyto stavy lidé prožívají tím neliběji, čím dlouhodobější či trvalejší charakter mají“ (Kebza, 1997, str. 5).

J. Křivohlavý (2009) ve své knize zařazuje nezaměstnanost mezi stresogenní faktory, zejména kvůli výše zmiňované ztrátě, dále neschopnosti nalézt nové zaměstnání a s tím souvisejícímu zajištění existenciálních potřeb svých a celé své rodiny. V závislosti na této události se mohou u člověka bez práce objevit úzkostné stavy, deprese nebo zhoršení zdravotního stavu, které nám potvrzují obtížné prožívání období nezaměstnanosti.

2.6.2 Prožívání ztráty zaměstnání

„Pro pochopení chování člověka ve složitých situacích je důležité poznání psychologických jevů, které současně ovlivňují celou dynamiku a průběh jeho psychické činnosti. Záleží zde na celkovém hodnocení situace jedince, zachycení určitých klíčových bodů, signalizujících způsob vyrovnávání se s různými stresy a emočním napětím, stejně jako vlastní sebehodnocení takových proměnných jako jsou schopnosti, postoje a minulá zkušenost“ (Čížková, Vysloužil, 1994, str. 31).

„Náhlá ztráta zaměstnání vzbuzuje u člověka pocity bezvýchodnosti, neužitečnosti, neschopnosti, snižuje jeho sebehodnocení, uspokojení ze života“ (Kachlík in Buchtová, 2000, str. 39). Člověk, který ztratil práci, zažívá traumatizující pocity a vnímá to jako výrazný zásah do svého života. A to i přesto, že nezaměstnanému jedinci ubudou povinnosti spojené s výkonem jeho zaměstnání, získá více volného času, který může věnovat svým zájmům, rodině nebo k nastartování zcela nového pracovního života (Buchtová, 2002).

Odcizení práce člověku je podle Jacobsona (1987, in Liem, 1988) spojováno zejména s hrozbou nezaměstnanosti. Pracovníci s minimální možností kontroly nad svou prací jsou nejvíce zranitelní a ohrožení nezaměstnaností. Ztráta práce pro ně znamená potupu a potvrzení jejich sociálního statusu jako pouhého předmětu.

M. Pugnerová (2006) i B. Buchtová (2002) shodně uvádějí, že důsledky ztráty zaměstnání můžeme pozorovat ve třech rovinách života jedince – jako reakce psychické, sociální tak zdravotní (somatické).

2.6.2.1. Rovina zdravotní

Mezi nejčastější projevy se řadí bolesti hlavy, zažívací problémy, hypertenze nebo potíže s usínáním a se spánkem (Pugnerová, 2006).

„Člověk se vyvíjí a formuje v běžném, každodenním životě, v jeho činnostech a styku s druhými lidmi; v tomto „obyčejném životě“ se však vyskytují situace zvláštní, vyhrocené. Jejich význam pro vývoj a formování osobnosti je veliký; někdy se však člověk v takových situacích hroutí, vzniká u něho psychosomatické onemocnění nebo neuróza, popřípadě se deformují jeho psychické vlastnosti“ (Wedlichová in Sawicki, Wedlichová, Fleischmann, 2008, str. 25).

2.6.2.2. Rovina sociální

Odchod ze zaměstnání pro člověka znamená změnu jeho dosavadního způsobu života. Jedinec se stahuje do sebe a uzavírá před okolím, dochází k omezení kontaktů s bývalými kolegy, ale také k omezení kontaktů s přáteli a ke změně sociálních rolí ve společnosti. Nezaměstnaný je v pozici, kdy přichází o informace kvůli nižšímu počtu sociálních styků, mění se jeho zažité zvyklosti (pracovní i volnočasové), přichází o plat, což ovlivňuje naladění celé domácnosti (Mach in Buchtová, 2007; Voců, 1998).

Není překvapením, že nezaměstnaný ztrácí sociální kontakty, které udržoval se svými bývalými kolegy. Dochází u něj k určité sociální staženosti. Závažnější je ovšem pro jedince ztráta sociálního postavení. S tím, jak se změnila jeho pozice ve společnosti, změnilo se i nazírání okolí na osobu nezaměstnaného. Ten může být svou nezaměstnaností stigmatizován a snižuje se také jeho sociální postavení ve společnosti. Nezaměstnanost ovlivňuje jak nezaměstnaného jedince, tak i ostatní členy rodiny, dá se říct, že jeden nezaměstnaný člen ovlivní celou rodinnou jednotku a posléze i její okolí, příbuzné nebo známe (Kebza, Šolcová in Buchtová, 2000; Pugnerová, 2006, Šafránek, 2011).

2.6.2.3. Rovina psychická a emocionální

„Ocitne-li se člověk dlouhodobě bez práce, ztratí nejsilnější pojitko s realitou, zmocní se ho nejistota a strach z budoucnosti, později i pochybnosti o vlastních schopnostech“ (Buchtová, 2002, str. 76).

U dlouhodobě nezaměstnaných se může často snižovat sebevědomí, podceňují se, objevují se u nich úzkostné stavy a deprese, pocit neužitečnosti, beznaděj a v malém procentu případů může dojít k narušení žebříčku hodnot (Mach in Buchtová, 2007; Voců, 1998). V podobném duchu se vyjadřuje i V. Kebza (2005, str. 199). Uvádí, že „ztráta zaměstnání se vztahuje ke změnám v pocitu osobní pohody (well-being), v celkovém životním názoru, emočním vyladění, sebepojetí, postoji k práci. Protože pocit osobní pohody je multidimenzionální konstrukt, vztah nezaměstnanosti a psychické dimenze zdraví může mít různé formy – deprese, úzkost, snížení sebeúcty, zhoršení interpersonálních vztahů.“

V závislosti na ztrátě zaměstnání si jedinec uvědomí i s tím spojenou ztrátu možnosti seberealizace a souvislost práce a naplňování životního smyslu a štěstí (Buchtová, 2007a). „Ztráta práce však především ponižuje člověka, který umí a chce pracovat, narušuje jeho obvyklou psychickou pohodu, poškozují život jeho rodiny“ (Buchtová, 2007a, str. 23).

Mezi psychické reakce dále M. Pugnerová (2006) řadí zejména reakci na ztrátu zaměstnání, přesněji tuto reakci dělí dále na fázi šoku, následné období naděje a optimismu při hledání práce a na toto období navazuje negativní pohled na svět, kdy se nezaměstnaný vyrovnává se situací, že hledání práce může trvat delší dobu a s pocity napětí nebo deprese. Poslední fází je určité vyrovnání se s nastalou situací, pasivita a smíření se s osudem a stylem života nezaměstnaného člověka. J. Voců (1998) fáze popisuje podrobněji – prvotní šokovou reakci, následovanou optimistickým přibližně tříměsíčním hledáním nového zaměstnání. V průběhu dalších tří měsíců se člověk stává pesimistickým, z jeho prožívání se vytrácí naděje a snižuje se snaha o získání zaměstnání. Fáze pesimismu následně přechází ve fatalismus, kdy je člověk smířen se svým osudem a nevyvíjí zvláštní aktivitu, aby dosáhl změny. Bezesporu jsou tyto fáze orientační a opět záleží i na osobnostních rysech, zda a jak intenzivně bude člověk jednotlivé fáze prožívat.

2.6.3. Vyrovnání se se ztrátou zaměstnání

„Ztráta zaměstnání představuje pro člověka ztrátu prostoru, ve kterém uspokojuje významnou část svých lidských potřeb. Tato ztráta není vítaným stavem a nezaměstnaný člověk je nucen a motivován nastalou situací řešit“ (Plesník, 2007, str. 13).

To, jak se člověk vyrovná se ztrátou zaměstnání, se nedá předpovědět, jelikož každá osobnost je jedinečná. Existují lidé, kteří po ztrátě práce zažívají hlubokou krizi, zoufalství a ztrácejí smysl života, ale zároveň můžeme potkat osoby, které se tímto nepříznivým životním obdobím nenechají zlomit a nezaměstnanost je naopak posiluje. Jak se člověk se ztrátou zaměstnání vyrovná, závisí mimo jiné i na jeho vnímání své práce, jakou jí připisoval hodnotu. Přístup jedince k situaci bývá ovlivněn:

- věkem
- pohlavím
- úrovní dosaženého vzdělání
- dřívějšími zkušenostmi člověka
- sociálními vazbami
- podporou z okolí a rodinným zázemím
- finanční situací

a dalšími faktory (Buchtová 2002; Buchtová, 2007b; Helus, 2003).

„Zvládání situace ztráty práce je velmi individuální a je podmíněno řadou faktorů. Jednak je podmíněno odolností konkrétního člověka vůči psychické zátěži vůbec. Konstruktivní adaptivní strategii zaujímají obvykle lidé, kteří jsou již v průběhu života predisponováni svými osobnostními vlastnostmi. Zdá se také, že lépe se vyrovnávají se ztrátou práce ti, kteří navzdory běžnému mínění hledají příčinu u sebe, a ne ve vnějších faktorech. Nepodléhají tolik panice, jsou aktivnější při hledání práce, vidí svou situaci konkrétněji, méně trpí psychosomatickými obtížemi, jsou méně podrážděni a stresováni než jejich osudu odevzdaní spolupracovníci“ (Buchtová, 2002, str. 99).

S nezaměstnaností se dle B. Buchtové (2002) obecně lépe vyrovnají lidé, kteří nevidí ztrátu práce jako překážku, ale spíše jako novou šanci nebo výzvu ke zlepšení

životní úrovně. Takto vnímají nezaměstnanost zejména ti, kteří umějí přijímat i porážky, ale i v té chvíli neztrácejí naději, jsou schopni aktivně se přizpůsobit nastalé situaci a ze své iniciativy si vylepšují kvalifikaci, pouštějí se do podnikání, hledají nové možnosti, navazují kontakty atd.

Jisté osobnostní predispozice určují, jakým způsobem se nezaměstnaný se ztrátou práce vyrovná. Obecně může člověk zaujmout různé postoje a zvolit odlišné strategie zvládání. Asi nejvhodnější je **strategie zaměřená na řešení problému**. Lidé s touto strategií si aktivně hledají nové zaměstnání, nevzdávají se, jsou flexibilní a přizpůsobiví při hledání řešení a motivovaní najít si jinou práci, jelikož je zaměstnání a práce jako taková naplňují. Dalo by se říct, že tito lidé jsou v životě optimisté. Druhou strategií, jak se vyrovnat s nezaměstnaností je **zvládnutí současných problémů**. Znamená to, že v okamžiku, kdy nezaměstnaný dostává jen podporu v nezaměstnanosti, omezí svou spotřebu a přizpůsobí se aktuální situaci. Jedinec bývá ochoten přijmou kteroukoliv práci, která mu je nabídnuta, ale je více pesimistický a méně aktivní. Poslední skupinu tvoří jedinci, jejichž **postoj k nezaměstnanosti** je spíše **pasivní**, reakcí této skupiny je často **únik ze situace**. U starších nezaměstnaných to může být předčasný odchod do důchodu, u mladých žen například těhotenství. Další variantou je také útěk do nemoci. Tyto nezaměstnané spojuje pocit, že není v jejich silách vyřešit svou nezaměstnanost (Pugnerová, 2006).

Jak jsme již uvedli, prožívání ztráty zaměstnání se u každého různí. „Lidé s větší oddaností svému zaměstnání většinou vykazují horší duševní zdraví během ztráty práce. Nezaměstnaní muži středního věku trpí většími psychickými problémy než mladší a starší skupiny, což odráží jejich vyšší odpovědnost a finanční závazky vyplývající z jejich role v rodině“ (Buchtová, 2002, str. 104). „Ztratí-li žena práci, na změnu její role se nahlíží jinak než na změnu role muže jako živitele rodiny...“ (Buchtová, 2002, str. 100).

Kromě faktorů ovlivňujících prožívání nezaměstnanosti, které jsou zmíněny výše, hraje svou roli i osobnost nezaměstnaného. Člověk na nastalou situaci reaguje v souladu se svými vlastnostmi, zkušenostmi, svou vůlí, motivací, temperamentem apod. Všichni disponujeme určitými adaptačními mechanismy, které nám umožňují vyrovnat se se situací, buď se jí poddat nebo se jí přizpůsobit (Bollová in Buchtová, 2000).

Mezi jeden z faktorů, které mají vliv na zvládání zátěžové situace, patří vlastnosti osobnosti. I. Wedlichová (2008), J. Křivohlavý (2009) nebo K. Paulík (2010) shodně uvádějí mimo jiné následující charakteristiky:

- **rozdíly v přístupu k těžkostem** – naučený optimismus a pesimismus. Podle Seligmána a Oettingena „pozitivní myšlení a nálada energizují a motivují člověka, dodávají mu elán, duševní a společenskou vyrovnanost a taktéž posilují imunitní systém, zatímco s negativním myšlením souvisejí opačné jevy“ (Cakirpaloglu, 2012).
- **nezdolnost v pojetí resilience** – dá se podle J. Křivohlavého (2009) vysvětlit jako pružnost, nezlomnost, schopnost rychle se vzpamatovat
- **nezdolnost v pojetí koherence** (také sense of coherence, SOC) je jakási vnitřní soudržnost osobnosti člověka, autor této teorie A. Antonovsky SOC rozčlenil na tři základní dimenze – srozumitelnost situace, smysluplnost boje a zvládnutelnost úkolu. Vyšší úroveň koherence umožňuje snadnější zvládání stresových situací (Křivohlavý, 2009).
- **nezdolnost v pojetí hardiness** – autorka S. Kobasová (1979, in Křivohlavý, 2009) pojala teorii hardiness jako dimenzi osobnostní tvrdosti. Vyšší míra této dimenze usnadňuje člověku zvládání obtížných situací, ale také „lépe zvládají např. zdravotní těžkosti [...], používají častěji účinnější a aktivnější strategie řešení problémů než strategií vyhýbání se těžkostem, častěji vyhledávají a využívají sociální opory apod.“ (S. Kobasová, 1979; in Křivohlavý, 2009, str.75). Hardiness se dále dělí na tři složky, control – možnost řídit a kontrolovat okolní situaci, commitment – oddanost, ztotožnění se situací, challenge – výzva k boji.
- **vnímaná osobní zdatnost (self-efficacy)** – díky této osobní zdatnosti je jedinec schopen zvládat životní obtíže. Jedná se o víru člověka v jeho vlastní schopnosti ovlivňovat průběh událostí žádoucím směrem (Blahutková, Matějková, Brůžková, 2010).
- **kladné sebehodnocení** – jestliže má o sobě člověk dobré mínění, přináší mu to pocity uspokojení a štěstí. S těmito pocity jedinec lépe zvládne obtížné životní situace (Baštecká, Goldmann, 2001).

- **sebedůvěra a síla vlastního já**
- **adaptace** – schopnost jedince přizpůsobit se okolí a nepříznivým životním okolnostem (Křivohlavý, 2009).
- **vnitřní a vnější místo kontroly** (Locus of control, LOC) – pokud jedinec disponuje vnitřním místem kontroly, zvládne problémy a obtíže ve svém životě vyřešit sám a svými vlastními silami, v případě vnějšího místa kontroly má jedinec pocit, že se vše vyřeší samo, a jeho jednání na řešení situace nebude mít téměř žádný nebo žádný vliv (Křivohlavý, 2009).

Z. Helus (2003) v této souvislosti zmiňuje ještě autoregulaci jakožto nedílnou součást reakce na rozličné situace. Pokud je podle něj kvalita autoregulace na vysoké úrovni, jedinec zvládá pozitivně reagovat na široký okruh různých situací. Naopak, pokud je autoregulace horší, člověk „v životě spíše ztroskotává, je hrozbou a neštěstím pro druhé, svůj vlastní život uvádí do situací, které jej deformují“ (Helus, 2003, str. 6).

Eysenck „předpokládá, že struktura osobnosti je tvořena dvěma dimenzemi: neuroticismem a introverzí – extroverzí“ (Smékal, 2009, str. 196). Podle Eysenckovy teorie je osobnost s nízkou úrovní neuroticismu stabilní, nejsou u ní časté emoční výkyvy, a pokud se dostane do emočně vypjaté situace, velmi rychle se vrátí zpět do vyrovnaného stavu. Jedinec s nízkým neuroticismem je jinými slovy v rovnováze, klidný a spokojený, má relativně stabilní náladu. Oproti tomu jedinec s vysokou úrovní neuroticismu nedisponuje takovou vyrovnaností, snadno se nechá ovlivnit emočně vypjatou situací, která na něj působí negativně, a následně delší dobu trvá, než se uklidní. Tito lidé jsou nervóznější, neklidní, až přehnaně starostliví a jejich nálada často kolísá. Všechny tyto a mnohé další projevy bývají následovány i fyzickými obtížemi, nejčastěji se jedná o poruchy spánku nebo další psychosomatické potíže (Smékal, 2009).

Druhou zmiňovanou dimenzí je dle Eysenecka dvojice introverze – extroverze, přičemž jedinec se nachází kdekoli na přímce, která tyto dva póly osobnosti spojuje. Pokud vezmeme v úvahu charakteristické rysy introvertních osob, patří sem plachost, uzavřenost, klidnost, mívají bohatý duševní život, za kterým může zaostávat ten skutečný. Hůře navazují vztahy s jinými lidmi, upřednostňují pravidelnost před vzrušením a spontánností. S tím souvisí i jejich plánování budoucnosti, více přemýšlejí nad rozhodnutími, zvažují ze

všech stran než se rozhodnou. Extrovertní osobnost je pravým opakem, je to člověk živý, s nábojem, má rád společnost, nechá se unést okamžikem, touží po akci, po změně. V citové oblasti je na tom podobně, své city nedokáže ovládat tak dobře, na rozdíl od introverta. Je impulzivní, bezstarostný, optimistický (Smékal, 2009).

Jaro Křivohlavý (2010) hovoří o naději, jakožto o budoucím očekávání úspěchu, dokončení, o něčem pozitivním, co se objeví v našem životě. Zaměřuje se na osobnosti slabé a silné naděje. Všichni lidé jsou podle Křivohlavého konfrontováni s nepříznivými životními událostmi, ale z úrovně jejich naděje se následně odvíjí jejich schopnost s událostí nakládat. Jde o to, jestli budou schopni se událostem postavit a pokládat je za pokořitelné či zvládnutelné, nebo jestli budou tyto obtíže považovat za nezvládnutelné. Bezpochyby osobní přístup ke krizi závisí také na osobnostních rysech, vůli apod. Dalším rozdílem v prožívání u lidí silné a slabé naděje je v prožívání jejich emocí při zabrání dosažení cíle, čili ve chvíli frustrace. Silní i slabí prožívají negativní emoce, avšak jejich intenzita je rozdílná, lidé s nízkou nadějí dosahují vysoké úrovně prožívaných negativních emocí, na rozdíl od lidí silné naděje, jejichž úroveň je nízká. „Když se zjišťovalo, proč je tomu tak, zjistilo se, že lidé silné naděje mají větší dovednost v hledání a nacházení alternativních cest k vytyčenému cíli“ (Křivohlavý, 2010, str. 32).

Pokud má jedinec silnější naději, je v dosahování svých cílů flexibilnější. I přesto však dochází k postupnému snižování naděje, zejména pokud jde o dlouhodobý neúspěch při dosahování stanovených cílů. K tomuto snižování dochází postupně, nejprve se objevují již zmiňované negativní emoce, zejména zlost, vztek a agrese. Pokud je frustrace dlouhodobější a jedinec stále není schopen přiblížit se ke svému cíli, prožívá pocity skleslosti, kterou následuje otupělost a apatie.

3. Životní spokojenost a smysl

3.1. Životní spokojenost a její koreláty

P. Hartl a H. Hartlová (2000, str. 556) definují pojem *spokojenost* jako „příjemný pocit z dobrých vztahů a dobře vykonané činnosti“, podobně i v Dictionary of Psychology (2001) – spokojenost je emocionální stav plynoucí z dosažení určitého cíle.

Životní spokojenost není přesně definovaný pojem. Neexistují jasná pravidla, kdy člověk životní spokojenosti dosáhne a kdy ještě ne, toto je vysoce individuální. Co je pro jednoho úspěch, pro druhého nemusí být nic důležitého, co by jej naplňovalo spokojeností.

Podle N. Beutella (2006) je životní spokojenost charakterizována jako celkové hodnocení života jedince v určitém čase pohybující se na škále od negativního k pozitivnímu. Dosažení životní spokojenost je často považováno za žádoucí cíl života. Životní spokojenost bývá spojována jak s dobrým fyzickým stavem, tak i s tím psychickým, dlouhověkostí a dalšími aspekty, které jsou všeobecně považovány za pozitivní. Slouží k posouzení dopadu konfliktních situací na celkové pocity ze svého života.

Přesto existuje řada okolností, nebo chcete-li situací, o kterých se dá říct, že životní spokojenost člověka mohou ovlivňovat. J. Fahrenberg a kol. (2001) se zmiňuje o několika základních faktorech, které mohou mít podíl na životní spokojenosti člověka a v té souvislosti shrnuje výsledky různých studií, které zkoumaly právě závislost životní spokojenosti a sociodemografických faktorů. Základními faktory je například **věk** a **pohlaví**, ale podle poznatků Fahrenberga a kol. (2001) nebyl jednoznačně prokázán vliv ukazující souvislost mezi životní spokojeností a pohlavím. Pokud jde o věk, podle různých studií jsou výsledky nejednoznačné, ale po shrnutí do obecnějších závěrů, se úroveň životní spokojenosti různí v jednotlivých oblastech života. Klesá spokojenost se zdravím, ale naopak může stoupat spokojenost v jiné oblasti. Autor však uvádí obecnější tendenci k vyšší spokojenosti s přibývajícím věkem. Naopak člověk, který žije v **partnerství nebo manželství** a člověk s **vysokou mírou sociální opory** bude spokojenější. Stejně tak má kladný vliv na životní spokojenost i **vysoký socioekonomický status** a v něm zahrnuté **vzdělání, dobré zaměstnání** a zejména **vysoké finanční ohodnocení**. Mezi studie, o jejichž výsledky se J. Fahrenberg a kol. (2001) opírá, patří zejména reprezentativní studie

k validizaci Freiburského osobnostního dotazníku z roku 1994 od Fahrenberga, Hampela a Selgeho, tento výzkum se týkal všech sociodemografických faktorů.

Ke korelátům životní spokojenosti patří **osobnostní dimenze**, zejména **extraverze** a **neuroticismus**, přičemž lidé s vyšší mírou extraverze vykazují vyšší úroveň životní spokojenosti a naopak neurotičtější jedinci jsou v životě nespokojenější. „**Zdravotní stav** je patrně nejdůležitějším faktorem všeobecné životní spokojenosti. Lze proto očekávat úzkou souvislost mezi spokojeností a subjektivními tělesnými obtížemi, což se ve všech studiích prokázalo. Také osoby s objektivním tělesným postižením či funkcionálním omezením jsou ve srovnání s osobami zdravými méně spokojené“ (Fahrenberg a kol., 2001, str. 15). Dále také spokojenost ovlivňují rozličné **volnočasové aktivity** jedince (koníčky, společenské aktivity, sportovní vyžití) a jeho **životní návyky** (Fahrenberg a kol., 2001).

Životní spokojenost sytí i uspokojování lidských potřeb. Abraham Maslow představil roku 1954 ve své knize *Motivace a osobnost* hierarchii potřeb. Potřeby rozdělil do pěti základních úrovní, které dále rozčlenil na nižší a vyšší: fyziologické potřeby a potřeby bezpečí (nižší potřeby) potřeby lásky, náklonnosti, sounáležitosti a potřeby uznání (vyšší potřeby) a potřeby seberealizace. Všechny potřeby vyjma potřeby seberealizace jsou nedostatkové. „[...] fungují na principu redukce napětí, které jedinec pocítuje, nejsou-li uspokojeny [...] Uspokojování vyšších nedostatkových potřeb zajišťuje duševní pohodu, případně i rozvoj osobnosti jedince“ (Plháková, 2007, str. 369).

Pro člověka je důležité rozvíjet a uspokojovat všechny své potřeby. Zejména neuspokojování vyšších potřeb může vést k frustraci a narušení duševní rovnováhy (Sawicki in Sawicki, Wedlichová, Fleischmann, 2008). Kromě dosahování životní spokojenosti ovlivňuje naplňování potřeb i vnímání smyslu života. „Existují v životě události a významná období, kdy se lidé hodnotově vyhraňují: Může to být například založení rodiny/narození dítěte, spojené s vědomím zodpovědnosti, [...] může to být objevení významu majetku, kariéry či postavení, skýtajícího mi pocit, že něco znamenám, někým jsem [...]“ (Helus, 2003, str. 17).

3.2. Well-being

„Životní spokojenost je jedním z klíčových pojmů v širší oblasti psychologie osobní pohody (well-being)“ (Blatný, 2005, str. 84).

Pojem well-being je většinou spojován s psychickými prožitky, ale bývají zde zahrnovány i pocity tělesné nebo sociální. Do češtiny se well-being překládá jako pohoda, prožitek osobní pohody, subjektivní spokojenost ale v literatuře můžeme nalézt mnoho významově podobných slovních spojení. Jednou z definic je charakteristika subjektivní osobní pohody (subjective well-being) jako dlouhodobě trvajících psychického stavu, který je odrazem životní spokojenosti člověka (Hřebíčková, Blatný, Jelínek, 2010; Kebza, 2005).

„Z psychologického hlediska spadá osobní pohoda na pomezí mezi afekty, nálady a osobnostní rysy; protože však v rámci utváření osobní pohody jde současně též o průběžně se odehrávající hodnotící vztahy, obsahuje i důležitou komponentu postojovou“ (Kebza, 2005, str. 68).

Člověk může osobní pohody a životní spokojenosti dosáhnout na základě vyvážené kombinace fyzických a psychických činností a přiměřené stimulace. Pokud si člověk rozdělí svůj čas mezi práci a různorodé volnočasové aktivity, stane se jeho život vyváženějším. Platí to i v případě nezaměstnaných, přičemž prací není myšleno jen placené zaměstnání ale jakákoliv námaha, ať psychická či fyzická. Ideální je propojení následujících oblastí (Albrecht in Vašina, 1999; Plháková, 2007).

- Pracovní aktivity
- Tělesné aktivity
- Intelektová oblast
- Sociální aktivity
- Rodinné aktivity
- Kulturní aktivity
- Spirituální oblast

„Jedinec by měl věnovat pozornost všem oblastem v přiměřené míře, protože vytvářejí vzájemně provázaný a vzájemně se podporující celek“ (Vašina, 1999, str. 67).

3.2.1. Nálada

Lidská nálada ovlivňuje prožívání životních situací. Pokud se jedná o náladu negativní, napomáhá podle J. Křivohlavého (2010) jedinci udržovat bezpečnou vzdálenost od nebezpečných či podezřelých situací. Naopak dobrá nálada má opačnou funkci, směřuje člověka blíž k tomu, co by mu mohlo být ku prospěchu.

J. Křivohlavý (2010) zmiňuje dobrou či pozitivní náladu jako relativně trvalý a stabilní rys osobnosti. „Ukazuje se, že tato dobrá (pozitivní) nálada do značné míry nezávisí na životních okolnostech [...] Pozitivní nálada jako určitý osobnostní rys se ukazuje jako rys poměrně výrazně vzdorující změnám“ (Křivohlavý, 2010, str. 81).

3.3. Životní spokojenost v závislosti na osobnosti jedince

Z výzkumu M. Blatného a L. Osecké (1998) vyplývá několik základních poznatků o charakteristikách osobnosti, které ovlivňují spokojenost člověka v životě. Mezi tyto rysy patří nízká úroveň neuroticismu a vysoká úroveň afiliace a dominance. „dominantní osoby mají vyšší sebehodnocení a vyšší životní spokojenost, než submisivní osoby. Naproti tomu, afiliace je spojena pouze s životní spokojeností: afiliantní osoby jsou spokojenější, než neafiliantní“ (Blatný, Osecká, 1998, str. 389). Autoři výzkumu dále došli k závěru, že pozitivní přístup k životu a určitá emoční stabilita jsou dalšími výraznými prediktory životní spokojenosti.

V. Kebza (2005) uvádí poznatky o metaanalýze od K. M. DeNeve a H. Cooper z roku 1998. Tito autoři popsali různé souvislosti mezi typem osobnosti a temperamentovými rysy a mírou osobní spokojenosti. Mezi uváděné vztahy zařadili:

- způsob, jakým jedinec prožívá většinu událostí ve svém životě. Základní prožitek je laděn buďto kladně anebo záporně.
- úroveň spokojenosti je relativně stálá. Může dojít ke krátkodobějšímu výkyvu při nečekané nebo subjektivně náročné či nepříjemné události, ale poté se spokojenost člověka vrátí na stejnou úroveň, na které byla před událostí. K tomuto návratu napomáhají právě osobnostní rysy jedince.

3.4. Životní spokojenost v nezaměstnanosti

V okamžiku, kdy člověk ztratí práci, přijde o možnost pravidelného příjmu, s tím jde ruku v ruce zhoršení jeho emoční pohody, rodinné stability a sociálních vazeb celkově a v důsledku to vše vede ke zhoršení kvality života a potažmo i životní spokojenosti (Boleloucký in Buchtová, 2002).

Pokud jedinec ztratí práci, jedním z důležitých faktorů při vyrovnávání se s touto okolností je jeho pohlaví. Nezaměstnané ženy mohou svou pracovní aktivitu nasměrovat ke své rodině a zde se uplatnit, kdežto muž je společnostmi stále chápán jako živitel rodiny. Pohlaví hraje svou roli také v oblasti životní spokojenosti. „Nezaměstnané ženy více než muži uvádějí (E. Kichler, C. Nowy, 1988), že se cítí podrážděné, unavené, depresivní a sklíčené. Zřídka se cítí v dobré náladě, uvolněně, často jsou nervózní, a především jsou více nespokojeny se svým vzděláním a zdravím než muži. Nezaměstnaní muži se jeví jako relativně méně postižení“ (Buchtová, 2002, str. 100-101).

„Nezaměstnaní pociťují vyšší hladinu obecné psychické nepohody, deprese a úzkosti spolu s nižší sebeúctou a sebedůvěrou. Ukazuje se, že pokračující dlouhodobá nezaměstnanost je spojená s další redukcí zdraví a pohody, zejména u lidí středních let, zatímco mladší a starší skupiny se stabilizují rychleji“ (Buchtová, 2002, str. 104).

3.5. Životní smysl

Již v úvodu při seznamování se základními pojmy jsme předeslali, že životním smyslem máme na mysli zejména celkové směřování lidského života k určitým cílům a hodnotám. Pokud si jedinec stanoví určité životní cíle a následně se je snaží naplňovat, pomáhají mu v průběhu celého života prožívat život smysluplně. Cíle aktivizují energii, rozvíjejí osobnost jedince, dávají životu člověka konkrétní rámec, jakési jeho uspořádání. Díky životním cílům dochází i k regulaci chování jedince, jeho emocionálního prožívání či pozornosti směrem k tomu, co je pro konkrétního člověka důležité (Halama, 2007).

Smysl života můžeme podrobněji rozlišovat podle jeho šířky a hloubky. Šířkou smyslu života je myšlena schopnost prožívat smysluplnost na základě jedné hodnoty, případně více hodnot se stejným významem. Hloubkou rozumíme kvalitativní úroveň prožívané smysluplnosti (Reker, 2000, in Halama, 2007). Výzkumem zdrojů smyslu

života bylo zjištěno osm kategorií, mezi něž patří mezilidské vztahy, pomoc a podpora poskytovaná ostatním, život, ve kterém se jedinec řídí určitými přesvědčeními, získávání materiálních prostředků, seberozvoj, udržení zdraví, zaměstnání a hledání potěšení, uspokojení a radosti (Ebersole, 1998, in Halama 2007).

V 70. letech minulého století byl publikován výzkum zjišťující korelace smysluplnosti života s vnitřním a vnějším místem kontroly. Výzkum byl proveden na vzorku vězňů, u kterých byla zjištěna korelace 0,71, což ukazovalo na silnou pozitivní korelaci mezi vnitřním místem kontroly a pocitem životního smyslu (Reker, 1977, in Halama 2007).

Ke ztrátě zaměstnání se vyjadřuje i V. Frankl (1994), který pracuje s pojmem neuróza z nezaměstnanosti. Nezaměstnaný člověk ztrácí zájem o své okolí, propadá se do apatie, vnímá svůj život jako nenaplněný a postrádající jakýkoli smysl. Právě nezaměstnanost potom neurotický člověk považuje za důvod všech svých životních selhání, pokud by ke ztrátě zaměstnání nedošlo, byl by jejich život naprosto jiný, plný úspěchů. K těmto lidem existuje i protikladná skupina osob, ti i přes svou nezaměstnanost nepropadají apatii a jsou schopni si najít jiné, alternativní, aktivity. Díky svému volnočasovému, a často i dobrovolnému tudíž neplacenému vyžití, dokáží nalézt smysluplnost lidské činnosti. Frankl dochází k závěru, že neuróza není důsledkem nezaměstnanosti, ale naopak její příčinou, a že lidé trpící touto neurózou nejsou schopni najít si jiný smysl života než svou práci.

M. Blatný, K. Millová, M. Jelínek a T. Osecká (2010) realizovali výzkum mapující úroveň prožívané životní smysluplnosti a osobnostní charakteristiky a jejich vzájemný vztah. Analýzou získaných dat došli k závěru, že lze predikovat míru prožívané životní smysluplnosti 25 let po provedení výzkumu, a to na základě zjištěné extroverze. „Osoby s vysokým stupněm prožívané životní smysluplnosti měly v 16 letech nejvyšší míru extroverze, osob se střední úrovní prožívané životní smysluplnosti měly nižší míru extroverze, osoby s nejnižší mírou prožívané životní smysluplnosti byly v 16 letech introvertní“ (Blatný et al., 2010, str. 232). Podobně také Balcar (1995, in Blatný et al., 2010, str. 232) „našel souvislost mezi nízkou mírou prožívané životní smysluplnosti a vysokou mírou rysů neuroticismu a psychoticismu.“

„K pocitu životní smysluplnosti přispívá zejména extroverze, emoční stabilita a svědomitost“ (Blatný et al., 2010, str. 233).

3.6. Výzkumy zaměřené na sledovanou oblast

Výzkum zaměřený na zjištění vztahů mezi osobností jedince a jeho životní spokojeností a sebehodnocením zjišťovali M. Blatný a L. Osecká (1998). Jejich výzkumný soubor tvořili vysokoškolští studenti, u nichž zjišťovali úroveň životní spokojenosti, sebehodnocení, temperamentové vlastnosti a strategie zvládání. Došli ke zjištěním, že spolu silně koreluje životní spokojenost a sebehodnocení, „životní spokojenost je spojena především s nízkou úrovní neuroticismu a vysokou úrovní dominance a afiliace. Osoby spokojené se životem používají jako strategie zvládání kognitivní restrukturační, osoby nespokojené se životem se uchylují k úniku do fantazie. [...] Dominantní osoby mají vyšší sebehodnocení a vyšší životní spokojenost, než submisivní osoby. Naproti tomu afiliace je spojena pouze s životní spokojeností: afiliantní osoby jsou spokojenější než neafiliantní“ (Blatný, Osecká, 1998, str. 389). Životní spokojenost je podle autorů spojena s emoční stabilitou a kladným postojem k okolí.

B. Buchtová (2004) realizovala výzkumnou studii cílenou na kvalitu života dlouhodobě nezaměstnaných. Respondenti náleželi do čtyř skupin – nezaměstnaní, zaměstnaní, bezdomovci a nezaměstnané matky po mateřské dovolené. Byli požádáni, aby zhodnotili subjektivní kvalitu svého života, určili pro ně nejdůležitější životní oblasti a také životní spokojenost s jednotlivými oblastmi. Z výsledků této studie následně vyplývá, že „u nezaměstnaných respondentů s přibývajícím věkem roste význam hodnoty zdraví, rodiny a finančního zázemí a klesá důležitost a současně spokojenost s prací na sobě, se vztahy mezi lidmi a s duševní pohodou. V téže skupině respondentů se prokázala statistická významnost spokojenosti s rodinou a bydlením“ (Buchtová, 2004, str. 127). Výsledky dále prokázaly závislost mezi dlouhodobou nezaměstnaností a sníženou spokojeností s oblastí práce, ale naopak vzrůstající důležitost rodiny.

Výzkum mapující vztah životní spokojenosti a sebehodnocení provedli Diener a Dienerová v roce 1995, a jejich výsledky dále prezentuje M. Blatný (2005). Výzkum byl proveden na vzorku studentů ze 49 univerzit v 31 státech na 5 kontinentech a zkoumal míru individualismu / kolektivismu v jednotlivých společnostech, přičemž předpokládali vyšší míru sebehodnocení u více individualistických zemí. Na základě tohoto rozdělení došli autoři k závěru, že zde existuje vyšší pozitivní korelace mezi životní spokojeností a mírou sebehodnocení, přičemž tato zjištění nejsou úplně jednoznačná a „například u korejských studentů a studentek byla korelace mezi sebehodnocením a životní spokojeností

pátá, resp. třetí největší, ačkoli jejich kultura byla vyhodnocena spíše jako kolektivistická (3 body z deseti možných). Naopak u holandských studentů byla nalezena pátá nejslabší korelace ($r=0,35$), ačkoliv jejich kultura byla hodnocena jako velmi individualistická (9 bodů z deseti možných)“ (Blatný, 2005, str. 87). Z těchto hodnot se dá usuzovat, že výraznou korelaci mezi sebehodnocením a životní spokojeností můžeme očekávat v euro-amerických kulturách.

V. Kebza a I. Šolcová (2005) uvádějí některá shrnutí poznatků z výzkumů získané Laboratoří Eda Dienera týkající se osobní pohody (well-being) a životní spokojenosti. Pokud jde o změny životní spokojenosti v delším časovém období, zjistili, že „v průběhu času mají lidé tendenci odvozovat hodnocení své spokojenosti se životem ze stejných informací (klíčů); proto tenduje životní spokojenost k jisté stabilitě v krátkodobých časových úsecích (např. 1 rok), ale je méně stabilní po delších časových úsecích (např. 10 let), které zobrazují změny v životních podmínkách – např. ztrátu zaměstnání a následnou nezaměstnanost“ (Kebza, Šolcová, 2005, str. 71). V rozporu s tímto zjištěním uvádí M. Blatný (2005) poznatky jiných autorů, kteří tvrdí, že životní spokojenost je v čase víceméně stabilní. V souvislosti s těmito zjištěními se objevily domněnky, že životní spokojenost je ovlivněna osobnostními charakteristikami, které jsou neměnné. Z výsledků opakovaných výzkumů byla potvrzena vyšší úroveň životní spokojenosti u osob extrovertních a emočně vyrovnaných než u osob introvertních a emočně nevyrovnaných. Spokojenost v delším časovém úseku je ovlivněna spíše osobnostními rysy než jednotlivými událostmi. Blatný (2005) zde uvádí teorii modelu dynamického ekvilibria Headyho a Wearinga, podle kterého má každý jedinec svou určitou úroveň osobní pohody, určenou zejména extravertizací, neuroticismem a emočními charakteristikami osobnosti. Osobní pohodu mohou výrazněji narušit pouze takové události, jejichž intenzita přesahuje adaptační hranice člověka. V okamžiku, kdy se člověk nové situaci přizpůsobí, vrací se jeho osobní pohoda na stejnou úroveň, jaké dosahovala před touto událostí.

Ze švýcarského výzkumu týkajícího se životní spokojenosti zaměstnaných i nezaměstnaných osob vyplynulo, že mezi nezaměstnaností a životní spokojeností je signifikantní negativní korelace, přičemž je mezi muži a ženami větší rozdíl. Nezaměstnanost je negativně ovlivněna spokojeností s finanční situací, zatímco pozitivní korelace byla zjištěna u volného času. Dále je ve výzkumu uváděno, že pokud se nezmění pracovní pozice člověka, nezmění se zásadně ani úroveň životní spokojenosti (Krause, 2010).

Jiný výzkum byl zaměřen na zkoumání vztahu osobnostních rysů a životní spokojenosti. Bylo zjištěno, že hodnocení životní spokojenosti je v průběhu času docela stabilní a je závislé na osobnostních rysech. Ty určují individuální rozdíly v životní spokojenosti. Životní spokojenost dále formují rozličné zdroje. Některé z nich, jako třeba nálada nebo jarní prázdniny, mají za následek dočasné změny v úrovni životní spokojenosti, zatímco jiné zdroje, jako akademické úspěchy, poskytují spíše stabilnější hodnocení (Schimmack, Diener, Oishi, 2002).

Lucas a kol. (2004) zkoumali reakce a adaptaci na nezaměstnanost v 15ti-leté longitudinální studii. Úroveň životní spokojenosti silně reagovala na situaci nezaměstnanosti a po určité době se vrátila blíže ke své dřívější úrovni. Avšak v průměru se spokojenost probandů zcela nevrátila na původní úroveň, ani když byli znovu zaměstnáni. Dále bylo zjištěno, že člověk, který již jednou zažil situaci nezaměstnanosti, nereaguje jinak (respektive méně negativně), než jedinec, který nezaměstnanost ještě nezažil. I přesto, že životní spokojenosti je v čase relativně stabilní, výsledky výzkumu poukazují na skutečnost, že životní události mají výrazný vliv na dlouhodobou úroveň životní spokojenosti a osobní pohody.

R. Liem a J. H. Liem (1988) publikovali článek zabývající se psychologickými dopady ztráty práce a následné nezaměstnanosti na pracovníky a jejich rodiny. Zkoumali zejména emoční dopad ztráty práce nebo roli mezilidských vztahů jako jakýsi tlumič stresu vyvolaného nezaměstnaností. Uvažovali o práci jako o primárním zdroji materiálních, sociálních a psychických prostředků.

Pro svůj výzkum si zvolili rozhovory, které vedli s rodinami, kde muž přišel o práci. V souboru rodin byli jak nezaměstnaní dělníci, tak i úředníci. Rozhovory byly vedeny i s jejich manželkami a to po 2, 4, 7 a 12 měsících od propuštění. Celkem se tedy s každou rodinou viděli 4x v průběhu jednoho roku. Rozhovory se zabývaly zejména oblastmi, jako je pracovní historie každého člena rodiny, rodinné finance, funkčnost rodiny v hlavních oblastech jako je péče o děti, domácí práce, ekonomického zajištění, vztahy mezi manželi navzájem a jejich vztahy s okolím, dále pak oblast hledání práce a nakonec psychická pohoda obou partnerů.

Ve srovnání se zaměstnanými muži vykazovali ti nezaměstnaní signifikantně vyšší úroveň psychických symptomů v obecně kratším období po ztrátě práce. Rozdíly byly

patrné zejména v nárůstu úzkostnosti a deprese u nezaměstnaných. Také byl nalezen nižší nárůst psychosomatických obtíží, hostility, paranoe. Muži také uváděli, že mívají méně často dobrou náladu a častěji špatnou náladu než skupina zaměstnaných mužů. V rozhovorech po 4 měsících od ztráty práce zaměstnaní muži uváděli další nárůst úzkosti a depresivní nálady, a to více u skupiny nezaměstnaných dělníků než u úředníků, i když tento rozdíl nebyl statisticky signifikantní. Tyto negativní emoce se při dalších rozhovorech po půl roce nezaměstnanosti dále nezhoršovaly. Při posledním, čtvrtém rozhovoru po jednom roce nezaměstnanosti, byl pozorován největší nárůst psychických symptomů, avšak toto bylo zjištěno jen u několika jedinců (7 dělníků a 1 úředník). Na druhou stranu je však nutno uvést, že všechny zmiňované psychické obtíže se vrátily do původního stavu v okamžiku, kdy se nezaměstnaní vrátili zpět do práce. Výjimkou však byli ti nezaměstnaní, kteří našli zaměstnání po půl roce bez práce. V jejich případě byl nalezen překvapivě jen mírně pozitivní efekt znovuzaměstnání na psychický stav. Po roce však i tato skupina vykazovala pokles sledovaných psychických projevů.

Mezi některé z důležitých korelátů, které ovlivňují negativní náladu, patří zejména hrozba finančních problémů (nezaplacené účty), skutečně zajímavé zaměstnání před jeho ztrátou, dřívější psychiatrická historie, negativní životní události v průběhu posledního roku, ať už rodinné, pracovní, školní nebo z okolí jedince apod. Zpočátku může být zranitelnost jedince ovlivněna reakcí na ztrátu práce. Z dlouhodobějšího pohledu je mnohem pravděpodobnější vliv situačních faktorů.

U žen, jejichž partneři byli nezaměstnaní, se signifikantně zvýšená míra psychologických symptomů jako úzkost a depresivní projevy neobjevila, dokud neproběhla druhá vlna rozhovorů. Až po čtyřech měsících ženy udávaly psychosomatické obtíže, hostilitu, depresi nebo úzkost. Po půl roce bylo prožívání žen dělníků na stejné úrovni jako během předchozího rozhovoru, ovšem ženy úředníků vykazovaly dramatické snížení úrovně úzkosti.

Nezaměstnanost a zejména její nedobrovolnost signifikantně zvyšuje emocionální napětí, a to obzvláště v krátkém časovém horizontu. Je spekulací, zda působí nezaměstnanost stejně i v případě jejího ročního trvání.

Mezi souborem nezaměstnaných v tomto výzkumu bylo půlroční období bez práce vnímáno jako velmi kritické období. V této době se objevily různé styly vyrovnání se se ztrátou práce, které zabránily dalšímu nárůstu psychických obtíží.

P. Halama (2007) ve své knize zmiňuje mimo jiné i výzkum Z. Moomala (1999), který zkoumal vztah testu životního smyslu PIL s osobnostní dimenzí neuroticismu. Statistickou analýzou byla zjištěna negativní korelace. Stejného výsledku dosáhl i Balcar (1995, in Halama 2007) s použitím Logo-testu. Zároveň zjistil pozitivní korelaci tohoto Logo-testu s psychoticismem.

„Při výzkumu subjektivní pohody bylo zjištěno, že je pouze omezeně závislá na působení vnějších událostí a na objektivních podmínkách, v nichž se lidé nalézají. Významnou roli v subjektivním prožívání spokojenosti, především z dlouhodobého hlediska, má pozitivní a negativní efektivita. Pozitivní a negativní afektivita jsou na sobě navzájem nezávislé a související s odlišnými temperamentovými rysy: negativní emoce jsou spojeny s neuroticismem, pozitivní emoce jsou spojeny s extroverzí“ (Costa a McCrae, 1980, Watson a Clark, 1992, in Blatný, 2001, str. 33).

Výzkum, který proběhl v USA na počtu 160 studentů mezi 10. a 15. rokem, zjišťoval souvislosti mezi osobnostními charakteristikami jako je neuroticismum a extroverze, důvěrou ve vlastní schopnosti a s úrovní životní spokojenosti. Byla zjištěna signifikantní korelace mezi touto životní spokojeností a extroverzí a neuroticismem. Zároveň byla zjištěna i mírná negativní korelace mezi neuroticismem a extroverzí, která naznačuje jistou závislost těchto dvou osobnostních charakteristik. Mezi další zjištění můžeme řadit signifikantní negativní korelaci mezi neuroticismem a životní spokojeností. Naopak nebyla zjištěna souvislost mezi pohlavím a úrovní životní spokojenosti. Byla však u dívek nalezena signifikantně vyšší úroveň neuroticismu než u chlapců, nebyly nalezeny žádné rozdíly u pohlaví na prediktory životní spokojenosti (Fogle, Huebner, Laughlin, 2002).

4. Výzkumný problém

Tato práce se zaměřuje na srovnání zaměstnaných a nezaměstnaných osob a jejich subjektivně vnímané úrovně životní spokojenosti, životního smyslu a základních osobnostních charakteristik. Pro připomenutí uvádíme některé z výše zmíněných výzkumů a zjištění, spojené s korelátů životní spokojenosti a životního smyslu.

M. Blatný (2005) uvádí vyšší úroveň životní spokojenosti u osob extrovertních a emočně vyrovnaných než u osob introvertních a emočně nevyrovnaných. Vedle vysoké úrovně dominance a afiliace souvisí životní spokojenost také s nízkou úrovní neuroticismu (Blatný, Osecká, 1998). Nezaměstnanost je negativně ovlivněna spokojenost s finanční situací, zatímco pozitivní korelace byla zjištěna u volného času. (Krause, 2010) P. Halama (2007) ve své knize zmiňuje výzkum Z. Moomala (1999), který zkoumal vztah testu životního smyslu PIL s osobnostní dimenzí neuroticismu. Statistickou analýzou byla zjištěna negativní korelace.

Blatný (2005) uvádí teorii modelu dynamického ekvilibria Headyho a Wearinga, podle kterého má každý jedinec svou určitou úroveň osobní pohody, určenou zejména extravertizací, neuroticismem a emočními charakteristikami osobnosti. Osobní pohodu mohou výrazněji narušit pouze takové události, jejichž intenzita přesahuje adaptační hranice člověka. V okamžiku, kdy se člověk nové situaci přizpůsobí, vrací se jeho osobní pohoda na stejnou úroveň, jaké dosahovala před touto událostí.

Fahrenberg a kol. (2001) zmiňuje, že lidé s vyšší mírou extravertize vykazují vyšší úroveň životní spokojenosti a naopak neurotičtější jedinci jsou v životě nespokojenější. Dále také zastává názor, že zdravotní stav je jedním z nejdůležitějších faktorů ovlivňujících životní spokojenost.

S nezaměstnaností je ve většině případů spojen úbytek finančních prostředků, sociální izolace, z tohoto důvodu se mohou objevit úzkostné stavy, deprese nebo zhoršení zdravotního stavu. (Buchtová, 2002; Křivohlavý, 2009) M. Pugnerová (2006) souhlasně uvádí psychosomatické projevy, jako je bolest hlavy, zad, žaludku apod. Podle J. Voců (1998) dochází k celkové sociální izolaci nezaměstnaných, jak k omezení kontaktů s přáteli a známými, tak i s bývalými spolupracovníky.

Zaměstnání naopak člověku přináší vyjma finančního ohodnocení i možnost uspokojení základních fyziologických potřeb (Matoušek, Růžička, 1966), ale i společenské

uznání, úctu, jedinec nabývá pocitu vlastní jedinečnosti, důležitosti a společenské užitečnosti. (Buchtová, 2002; Kollárik, 1979).

Pokud se jedná o souvislost životní spokojenosti a nezaměstnanosti, byla zde zjištěna signifikantní negativní korelace, přičemž je mezi muži a ženami větší rozdíl. (Krause, 2010).

4.1. Výzkumné cíle a hypotézy

Pro tuto diplomovou práci jsme si zvolili tyto výzkumné cíle a hypotézy:

Výzkumné cíle:

1. U námi studovaného souboru zjistit osobnostní charakteristiky, subjektivně vnímanou úroveň životní spokojenosti a životního smyslu.
2. Sledovat rozdíly v míře vnímané životní spokojenosti a životního smyslu mezi zaměstnanými a nezaměstnanými.
3. Prozkoumat souvislosti mezi mírou životní spokojenosti a životního smyslu a pohlavím, věkem.
4. Prozkoumat souvislosti mezi mírou životní spokojenosti a životního smyslu a osobnostními rysy u zkoumaného souboru.

Hypotézy:

- H1. Mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných osob existuje statisticky významný rozdíl v míře prožívané životní spokojenosti v oblasti Vlastní osoba.
- H2. Mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných osob existuje statisticky významný rozdíl v míře prožívané životní spokojenosti v oblasti Zdraví.
- H3. Soubor nezaměstnaných osob vykazuje statisticky významně nižší úroveň životní spokojenosti v oblasti Finance.
- H4. Soubor nezaměstnaných osob vykazuje statisticky významně nižší úroveň životní spokojenosti v oblasti Přátelé, známí, příbuzní.

- H5. Neuroticismus statisticky významně negativně koreluje s úrovní životního smyslu v kategorii Zdraví.
- H6. Mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných osob neexistuje statisticky významný rozdíl v úrovni životního smyslu

5. Metodologický rámec výzkumu

5.1. Typ výzkumu

Jedná se o kvantitativní výzkum provedený prostřednictvím dotazníkového šetření s následnou statistickou analýzou získaných dat. Výzkum zjišťuje rozdíl v úrovni vnímaného životního smyslu a životní spokojenosti mezi zaměstnanými a nezaměstnanými osobami. Sběr dat byl prováděn ve dvou fázích, v první fázi došlo ke sběru dat od nezaměstnaných osob, ve druhé fázi ke sběru dat od osob zaměstnaných.

Pro výběr výzkumného souboru nezaměstnaných byla použita metoda prostého záměrného (účelového) výběru. Tato metoda spočívá ve výběru probandů, kteří splňují určité kritérium důležité pro výzkum (v tomto případě nezaměstnanost) a souhlasí se svou účastí ve výzkumu. „Tento způsob výběru uplatňujeme zejména v případech, kdy se nejedná o příliš velký potřebný výběrový soubor a osoby náležející do základního souboru jsou poměrně snadno dostupné“ (Miovský, 2006, str. 136).

Pro sběr dotazníků od zaměstnaných osob byla použita metoda sněhové koule. „V principu je tato metoda založena na kombinaci účelového výběru a prostého náhodného výběru“ (Miovský, 2006, str. 131).

5.2. Metody získávání dat

Pro získání potřebných dat byli probandi požádáni o vyplnění baterie dotazníků skládající se z Dotazníku životní spokojenosti (DŽS), osobnostního dotazníku na měření psychotismu, extra-introverze a neuroticismu DOPEN a Testu životního smyslu PIL (Purpose in Life).

Všechny dotazníky byly zpracovány a byla vyhodnocena data získaná od celého souboru. Následně jsme se zaměřili na porovnání údajů vzhledem k pohlaví probandů, věku, osobnostním rysům a také vzhledem k jejich ne/zaměstnanosti.

5.2.1. Dotazník životní spokojenosti (Fahrenberg, J. a kol., překlad a úprava Rodná K., Rodný T., 2001)

Dotazník životní spokojenosti (DŽS) zkoumá úroveň životní spokojenosti v deseti oblastech – Zdraví (ZDR), Práce a zaměstnání (PAZ), Finanční situace (FIN), Volný čas (VLC), Manželství a partnerství (MAN), Vztah k vlastním dětem (DET), Vlastní osoba (VLO), Sexualita (SEX), Přátelé, známí, příbuzní (PZP) a Bydlení (BYD). Každá z těchto oblastí je zřetelně oddělena a nazvána a je do ní zahrnuto vždy sedm otázek zjišťujících míru spokojenosti. Proband má možnost vybrat jednu ze sedmi odpovědí, přičemž každá odpověď má přidělenou i bodovou hodnotu. Proband hodnotí na škále od *Velmi nespokojen* (1) až po *Velmi spokojen* (7). Při vyhodnocování se sčítají hrubé skóry pro jednotlivé oblasti a následně i hrubý skór celého dotazníku (minimální hodnota pro každou oblast je 7, maximální je 49) a výsledky jsou porovnávány s normami a staniny určenými podle věkových skupin a pohlaví. V DŽS se nachází devět staninů, 1. – 3. (podprůměrná životní spokojenost), 4. – 6. (průměrná ŽS) a 7. – 9. (nadprůměrná ŽS).

Tab. č. 1. Staninové normy a normální procentuální rozložení pro DŽS (Fahrenberg a kol., 2001)

	Podprůměr			Průměr			Nadprůměr		
Staniny	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Procenta	4	7	12	17	20	17	12	7	4
Suma %	23 %			54 %			23 %		

V DŽS, který byl předkládán nezaměstnaným i zaměstnaným probandům, byla vynechána položka Sexualita, protože četná skupina probandů nebývá ochotna ji vyplňovat, stejně tak byla upravena položka Práce a zaměstnání (PAZ), kde byl dodatek, že se otázky týkají posledního zaměstnání probanda. Vzhledem k vynechání oblasti Sexualita jsme upustili od vyhodnocování celkového hrubého skóru, jelikož by výsledky mohly být zkresleny a porovnáváme vždy jednotlivé oblasti životní spokojenosti individuálně.

5.2.2. DOPEN, Osobnostní dotazník na měření psychotismu, extra-introverze a neuroticismu (Ruisel, I., Müllner, J., 1982)

Dotazník je cílen na mapování tří osobnostních dimenzí – extraverze / introverze, neuroticismus, psychotismus. Čtvrtou oblastí, kterou dotazník zjišťuje, je lžiskóre. DOPEN obsahuje 86 otázek vztahujících se k postojům, názorům, chování a prožívání, na které proband odpovídá *ANO* nebo *NE*, vzhledem k tomu, které tvrzení jej lépe vystihuje.

Psychotismus – hodnota tohoto skóre vypovídá o míře schopnosti začlenit se do společnosti. Pokud je skóre probanda vysoké, má problém s přizpůsobením se okolí, je nepřátelský, směřuje ke konfliktům, nerespektuje autority a dodržuje svá vlastní pravidla. Pokud je skóre naopak nízké, osoba probanda je přizpůsobivá, snadno se podřídí společenským normám, pravidlům, je konformní.

Neuroticismus – hodnoty této dimenze vypovídají o emocionální vyrovnanosti, pokud jsou skóre probanda vysoké, značí to o emocionální nevyrovnanosti, osoba je značně citlivá na emoční výkyvy a snadno se dostává do emočního stresu. Oproti tomu jedinci, které stresové situace z rovnováhy jen tak lehce nevyvedou, skórují v této dimenzi poměrně nízko.

Extraverze – vysoké skóre značí na extravertní osobnost, která snadno reaguje na osoby ve svém okolí, komunikuje, pohotově reaguje a má zájem na interakci mezi svou osobou a okolím. Nízké skóre je typické pro introvertní osobnost, tento člověk je zaměřen spíše do svého nitra, je hloubavý, nevyhledává tolik lidských kontaktů jako extrovert, prioritou pro něj je jeho vnitřní svět.

Lžiskóre – jeho hodnota orientačně určuje validitu testu, ale vždy je nutné sledovat i hodnoty ostatních tří dimenzí. Například vysoká hodnota lžiskóre, ale zároveň i vysoká hodnota neuroticismu a nízká u psychotismu nemusejí nutně znamenat vědomé lhaní u probanda.

U každého probanda byly sečteny odpovědi náležející k jednotlivým škálám. Tímto jsme dostali 4 hodnoty (př. psychotismus (P) – 1, extraverze (E) – 23, neuroticismus (N) – 5, lžiskóre (L) – 10), přičemž maximální možná dosažená hodnota je pro P – 20, E – 26, N – 26, L – 14. Čím vyšší je dosažená hodnota osobnostní dimenze, tím více se u člověka projevují její rysy. Dále se z průměru každé škály u mužů i žen získal z tabulky percentil, čili kolik procent mužů, respektive žen, je v té které škále na stejné úrovni nebo níže. Tyto

průměrné hodnoty jsou pouze orientační a spíše jen pro názornost. Při statistické analýze byly zpracovávány hodnoty jednotlivých probandů.

5.2.3. Test životního smyslu PIL – Purpose in Life Test (J.C. Crumbaugh, L.T. Maholick, validizovaný D. Dufkovou a S. Kratochvílem)

Tato škála je zaměřena na zjišťování úrovně životního smyslu. Sestává se z 25 otázek, respektive 29 tvrzení (otázka 19. zahrnuje 5 různých tvrzení), kdy má proband za úkol vyznačit na sedmibodové škále číslo, které nejlépe vystihuje jeho pocity, prožívání. Na obou pólech škály jsou slovně vyjádřena tvrzení, přičemž číslo 1 vždy zastupuje názory vysoce negativní, pesimistické, pocity beznaděje a číslo 7 vysokou úroveň optimismu, radosti, životního elánu a nadšení, smysluplnost lidského konání, význam. Hodnota 4 je neutrální. Ze všech odpovědí probanda byl vypočten průměr, jehož hodnota mohla variovat v rozmezí 1 – 7. Dále byla zjištěna hodnota hrubého skóru všech odpovědí, přičemž min. skóre = 29, představující vysoce negativní náhled na život, max. skóre = 203, představující vysoce pozitivní náhled na život.

5.3. Zpracování a analýza dat

Pro zjištění statistické souvislosti mezi vnímanou životní spokojeností a osobními charakteristikami byly použity Pearsonovy korelace. Pro ověření rozdílů u jednotlivých oblastí životní spokojenosti byl použit t-test pro rozdíl výběrových průměrů dvou nezávislých výběrů (Reiterová, 2009).

5.4. Etická otázka výzkumu

Při obou fázích sběru dat byla ošetřena i etická stránka výzkumu. Při jednání s nezaměstnanými na úřadu práce jim byla ústně sdělena informace o účelu výzkumu a anonymitě všech získaných dat spolu s instrukcí, jak dotazník vyplnit. V případě druhé fáze sběru dotazníků byl ke každé dotazníkové baterii přidán krátký text obsahující informace o autorce výzkumu a jeho účelu, anonymitě, krátká instrukce jak dotazník

vyplňovat a také kontaktní e-mailová adresa pro případné dotazy nebo připomínky. Znění tohoto formuláře najdete v příloze č. 4.

Použité zkratky

DŽS – Dotazník životní spokojenosti, jeho jednotlivé kategorie:

ZDR – Zdraví

PAZ - Práce a zaměstnání

FIN – Finanční situace

VLC – Volný čas

MAN – Manželství a partnerství

DET – Vztah k vlastním dětem

VLO – Vlastní osoba

PZP – Přátelé, známí, příbuzní

BYD – Bydlení

HS – hrubý skór

PIL – Purpose in Life Test, Test životního smyslu

P – dimenze Psychotismus v osobnostním dotazníku DOPEN

E – dimenze Extraverze v osobnostním dotazníku DOPEN

N – dimenze Neuroticismus v osobnostním dotazníku DOPEN

L – dimenze Lžiskóre v osobnostním dotazníku DOPEN

M; Ž – muž; žena

Zam. – zaměstnaní

Nezam. – nezaměstnaní

6. Soubor

Již v úvodu jsme zmínili podmínky, které musí být splněny pro to, aby byl jedinec chápán jako nezaměstnaný. Nezaměstnaný člověk je ochoten pracovat, je zdravotně způsobilý k práci, ale i přes snahu, kterou hledání práce vynakládá, není úspěšný (Mareš, 2002). Jako zaměstnaného člověka chápeme takového, který má se svým zaměstnavatelem uzavřen pracovní poměr, patří zde lidé v produktivním věku vyjma osob, které nejsou z jakéhokoli důvodu schopné nebo způsobilé k práci.

Náš výzkumný soubor se skládá ze skupiny 67 nezaměstnaných a 76 zaměstnaných osob. Sběr dat probíhal ve dvou fázích. Jedna část sběru dat probíhala v lednu a únoru roku 2011, kdy byli oslovení žadatelé o práci registrovaní na Úřadu práce v Opavě. V tomto období se podařilo sesbírat 84 dotazníkových baterií, ze kterých byly následně vyřazeny neúplně nebo špatně vyplněné, a zůstalo již zmiňovaných 67 dotazníků, se kterými se dále pracovalo při statistické analýze.

Druhá fáze probíhala během listopadu a prosince 2012. V tomto období bylo osloveno 8 osob z našeho okolí s prosbou o pomoc při rozšíření dotazníkových baterií. Konkrétně byly tyto osoby požádány o doporučení dalších možných respondentů výzkumu, přičemž jsme zdůrazňovali hlavní podmínku účasti, a to aby byli tito respondenti zaměstnaní. Tímto způsobem se podařilo sesbírat 95 dotazníků, přičemž některé byly opět vyříděny kvůli neúplnému vyplnění. K následné statistické analýze bylo použito 76 dotazníkových baterií vyplněných zaměstnanými osobami. Do první fáze výběru zaměstnaných osob jsme zařadili ty, kteří byli ochotni oslovit známé ve svém okolí, a zároveň jsme dopředu promýšleli, v jakém prostředí se pohybují a jaké věkové kategorie mají možnost oslovit, aby byl náš konečný soubor zaměstnaných podobný souboru nezaměstnaných a netvořily jej například pouze osoby nad 50 let, případně nebylo zastoupeno jen jedno pohlaví.

Tab. č. 2. Charakteristika zkoumaného souboru

	Nezaměstnaní			Zaměstnaní		
	Ženy	Muži	Celý soubor	Ženy	Muži	Celý soubor
Počet (n)	35	32	67	45	31	76
Průměrný věk (let)	38,6	33	35,9	42,8	43,1	42,9
Průměrná délka nezaměstnanosti (měsíce)	17	11	14	-	-	-
Dosažené vzdělání:						
Základní	1	-	1	-	2	2
Vyučen bez maturity	13	19	32	7	8	15
Vyučen s maturitou	4	6	10	-	2	2
Ukončené středoškolské vzdělání	13	4	17	22	9	31
Ukončené vysokoškolské vzdělání	4	3	7	16	10	26

6.1. Výsledky

6.1.1. Skórování v Dotazníku životní spokojenosti

Tab. č. 3. Průměrné hrubé skóry v jednotlivých kategoriích dotazníku životní spokojenosti pro celý soubor nezaměstnaných, nezaměstnané muže a nezaměstnané ženy (min. počet bodů je 7 - nespokojenost; max. počet bodů je 49 - spokojenost)

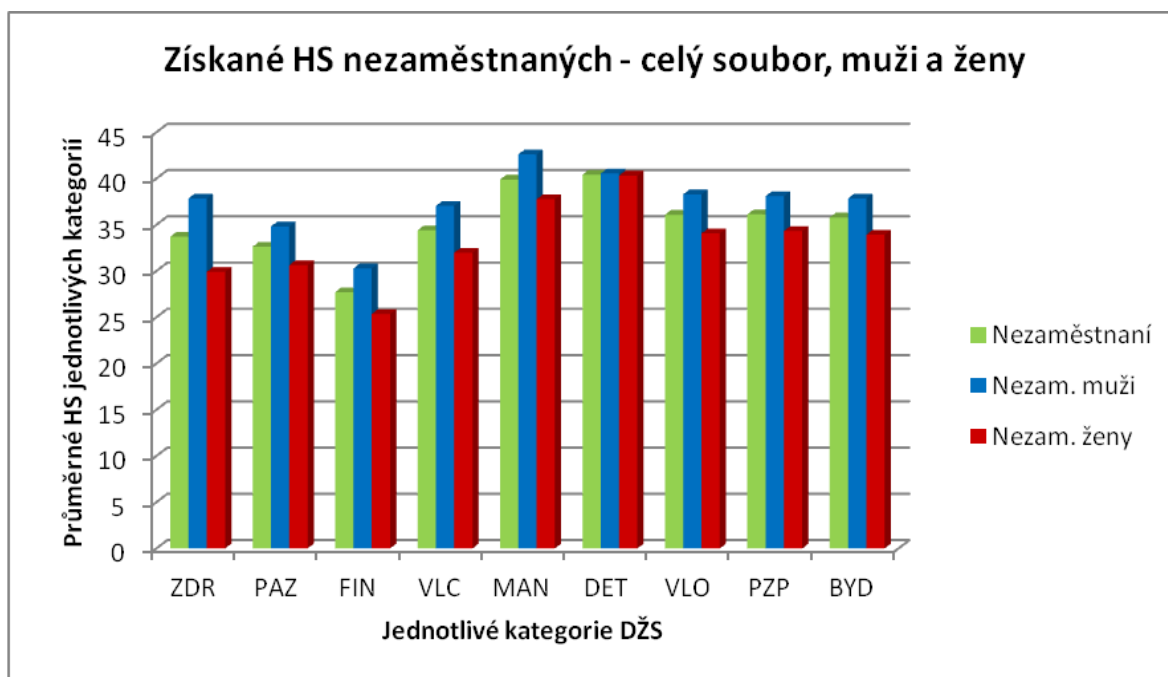
	ZDR	PAZ	FIN	VLC	MAN	DET	VLO	PZP	BYD
Průměrný HS nezaměstnaní	33,7	32,6	27,7	34,3	39,8	40,4	36,0	36,1	35,7
Průměrný HS nezam. muži	37,8	34,8	30,2	37,0	42,6	40,5	38,2	38,0	37,8
Průměrný HS nezam. ženy	29,9	30,6	25,3	31,9	37,7	40,3	34,0	34,3	33,9

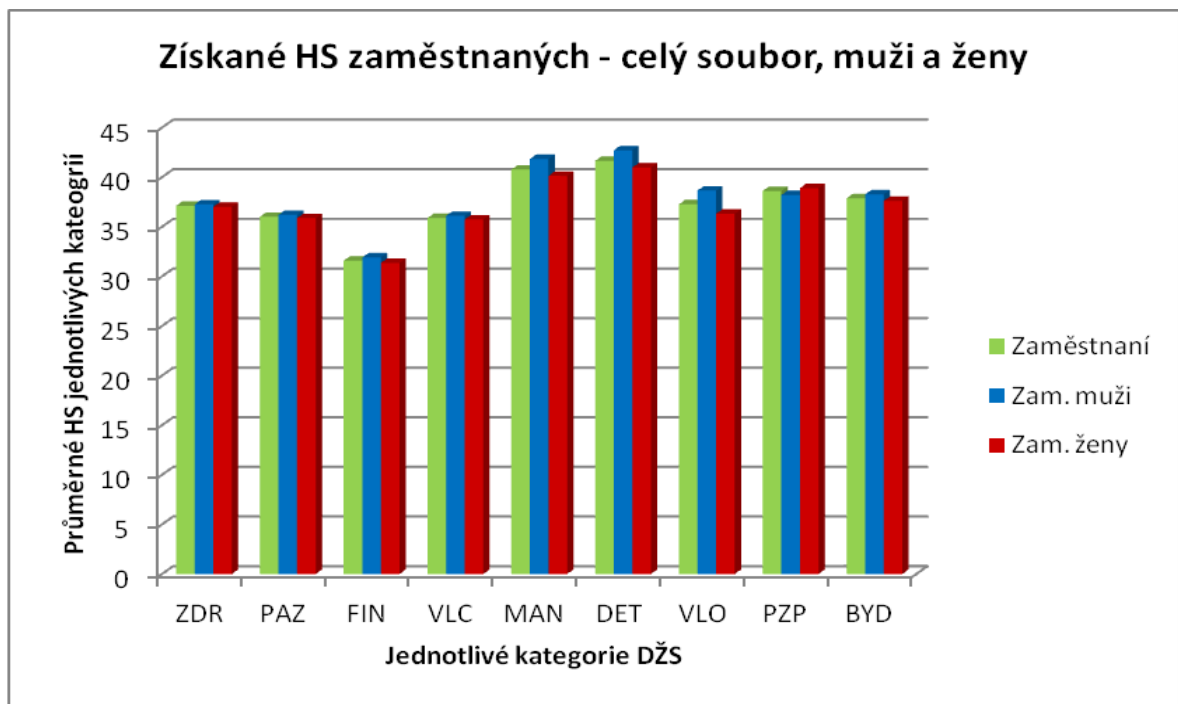
Tab. č. 4. Průměrné hrubé skóry v jednotlivých kategoriích DŽS pro soubor všech zaměstnaných, zaměstnané muže a zaměstnané ženy (min. počet bodů je 7 - nespokojenost; max. počet bodů je 49 - spokojenost)

	ZDR	PAZ	FIN	VLC	MAN	DET	VLO	PZP	BYD
Průměrný HS zaměstnaní	37,1	36	31,6	35,9	40,8	41,6	37,3	38,6	37,9
Průměrný HS zaměst. muži	37,3	36,2	31,9	36,1	41,8	42,7	38,6	38,2	38,3
Průměrný HS zaměst. ženy	37	35,9	31,4	35,7	40,1	41	36,3	38,9	37,6

Zjištěné hrubé skóry jsou pro větší přehlednost převedeny do grafického zobrazení v následujících grafech č. 1 a 2.

Graf č. 1 a 2. Zobrazení průměrného HS v jednotlivých kategoriích DŽS u celého souboru nezaměstnaných, nezaměstnaných mužů a nezaměstnaných žen a dále celého souboru zaměstnaných, zaměstnaných mužů a zaměstnaných žen

Uvedené grafy slouží pouze k přehlednějšímu znázornění HS v jednotlivých kategoriích. Z těchto skóru nemůžeme soudit, zda existují statisticky významné rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi nebo probandy. Další grafy, ilustrující HS u mužů, žen nebo u souboru zaměstnaných a nezaměstnaných, naleznete v přílohách.

Tab. č. 5. Porovnání získaných průměrných HS u jednotlivých kategorií DŽS pro nezaměstnané i zaměstnané muže a ženy se stanovenou normou

Průměrné HS	ZDR	PAZ	FIN	VLC	MAN	DET	VLO	PZP	BYD
Nezaměstnaní muži	37,8	34,8	30,2	37	42,6	40,5	38,2	38	37,8
Zaměstnaní muži	37,3	36,2	31,9	36,1	41,8	42,7	38,6	38,2	38,3
Norma muži	38,59	35,73	33,93	36,12	40,17	38,58	38,91	36,97	37,63
Standardní odchylka	7,3	8,8	8,84	8	7,15	7,13	5,59	6,05	7,08
Spodní hranice normy	31,29	26,93	25,09	28,12	33,02	31,45	33,32	30,92	30,55
Nezaměstnané ženy	29,9	30,6	25,3	31,9	37,7	40,3	34	34,3	33,9
Zaměstnané ženy	37	35,9	31,4	35,7	40,1	41	36,3	38,9	37,6
Norma ženy	37,76	34,52	34,06	36,05	38,77	39,47	38,32	37,26	38,05
Standardní odchylka	7,61	8,91	8,43	7,82	7,9	6,41	5,94	6,05	6,82
Spodní hranice normy	30,15	25,61	25,63	28,23	30,87	33,06	32,38	31,21	31,23

V tabulce č. 5 jsou znázorněny HS získané zaměstnanými a nezaměstnanými muži a ženami. Tyto hrubé skóry jsou porovnány se stanovenými normami pro jednotlivé kategorie a se standardní odchylkou taktéž stanovenou pro každou z kategorií DŽS.

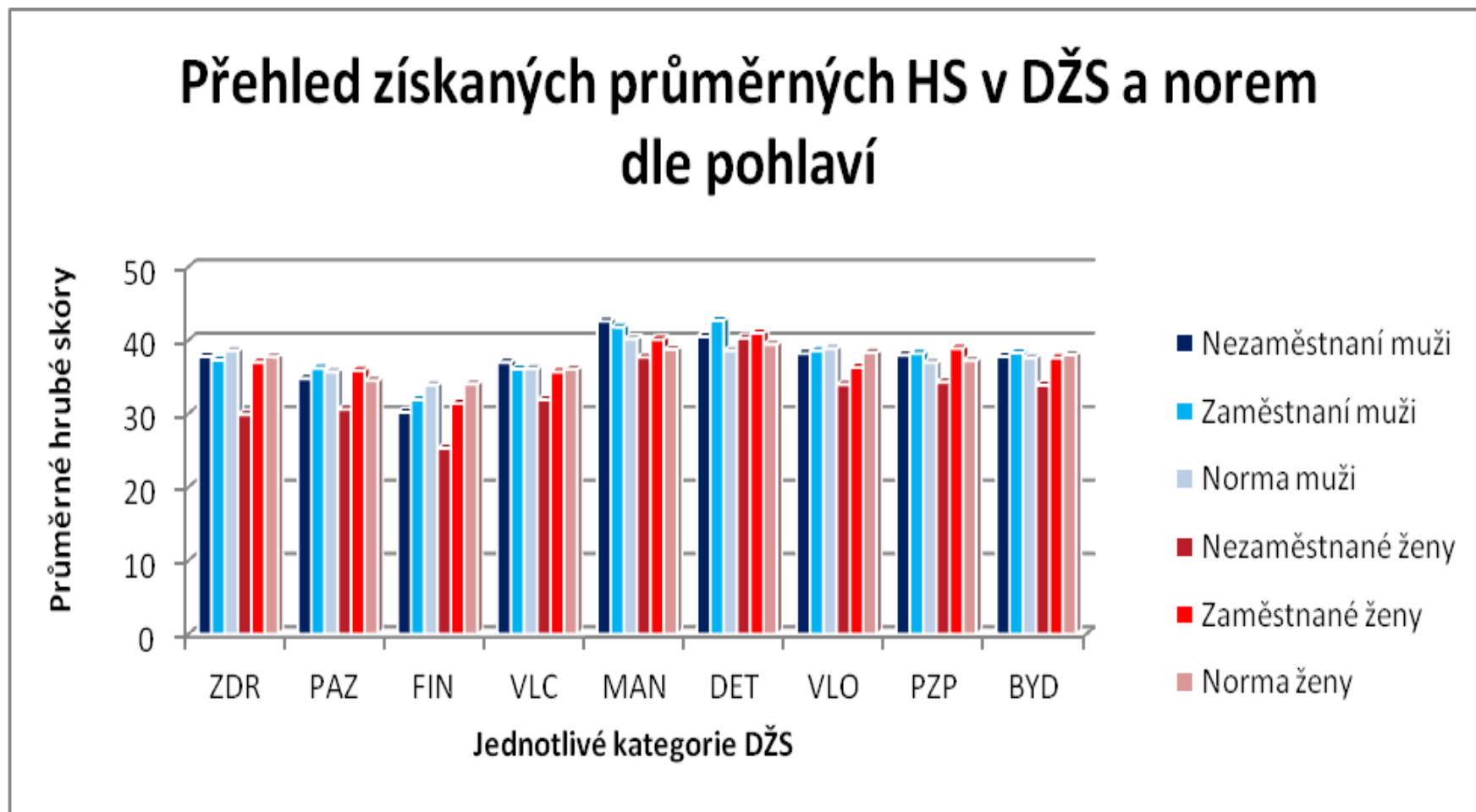
Po porovnání průměrných hrubých skóru nezaměstnaných žen v kategorii ZDR a FIN jsme zjistili, že tyto hodnoty se nacházejí pod hranicí normy. I přesto je však rozdíl velmi těsný, v případě kategorie ZDR se jedná o hodnotu 0,25 pod stanovenou spodní hranicí, v případě kategorie FIN se jedná o hodnotu 0,33. Ani u souboru zaměstnaných a ani u souboru nezaměstnaných nebyla zjištěna další hodnota, která by se nacházela pod hranicí normy. Taktéž nebylo v žádné kategorii dosaženo hodnoty vyšší, než je horní hranice normy.

Tab. č. 6. Přehled získaných HS v jednotlivých kategoriích DŽS u zaměstnaných a nezaměstnaných mužů a žen a norma podle pohlaví

	ZDR	PAZ	FIN	VLC	MAN	DET	VLO	PZP	BYD
Nezaměstnaní M	37,8	34,8	30,2	37	42,6	40,5	38,2	38	37,8
Zaměstnaní M	37,3	36,2	31,9	36,1	41,8	42,7	38,6	38,2	38,3
Norma M	38,59	35,73	33,93	36,12	40,17	38,58	38,91	36,97	37,63
Nezaměstnané Ž	29,9	30,6	25,3	31,9	37,7	40,3	34	34,3	33,9
Zaměstnané Ž	37	35,9	31,4	35,7	40,1	41	36,3	38,9	37,6
Norma Ž	37,76	34,52	34,06	36,05	38,77	39,47	38,32	37,26	38,05

V následujícím grafu č. 3. je přehled získaných průměrných hrubých skóru, kterých dosáhl soubor nezaměstnaných a zaměstnaných mužů a žen. Spolu s těmito hodnotami je zde pro větší názornost uvedena i hodnota normy pro muže a ženy.

Graf č. 3. Přehled získaných průměrných HS v DŽS a norem dle pohlaví

Tab. č. 7. Počet zaměstnaných a nezaměstnaných mužů, jejichž HS v jednotlivých kategoriích náleží pod hranici normy

DŽS	Zaměstnaní muži			Nezaměstnaní muži		
	n	Pod hranicí normy	%	n	Pod hranicí normy	%
ZDR	31	5	16,13	32	9	28,13
PAZ	31	4	12,9	32	6	18,75
FIN	31	6	19,35	32	10	31,25
VLC	31	3	9,68	32	6	18,75
MAN	23	3	13,04	25	0	0
DET	20	1	5	20	3	15
VLO	31	5	16,13	32	8	25
PZP	31	2	6,45	32	3	9,38
BYD	31	4	12,9	32	4	12,5

Tab. č. 8. Počet zaměstnaných a nezaměstnaných žen, jejichž HS v jednotlivých kategoriích náleží pod hranici normy

DŽS	Zaměstnané ženy			Nezaměstnané ženy		
	n	Pod hranicí normy	%	n	Pod hranicí normy	%
ZDR	45	8	17,78	35	18	51,43
PAZ	45	2	4,44	35	14	40
FIN	45	12	26,67	35	16	45,72
VLC	45	8	17,78	35	12	34,29
MAN	39	5	12,82	32	6	18,75
DET	32	5	15,63	26	4	15,38
VLO	45	12	26,67	35	12	34,29
PZP	45	3	6,67	35	13	37,14
BYD	45	6	13,33	35	12	34,29

V tabulkách č. 7 a 8 je znázorněn počet probandů v jednotlivých kategoriích, jejichž hodnota hrubého skóru náleží pod hranici normy. Zároveň je u každé této hodnoty uvedeno, kolika procentům jedinců toto odpovídá. Pro vysvětlení – v našem výzkumu je 32 nezaměstnaných mužů v kategorii ZDR, z toho skóruje pod hranicí normy 9 z nich. Těchto 9 probandů odpovídá 28,13% všech nezaměstnaných mužů v kategorii ZDR.

Tab. č. 9. Korelace věku a míry vnímané životní spokojenosti v jednotlivých kategoriích DŽS.

	ZDR	PAZ	FIN	VLC	MAN	DET	VLO	PZP	BYD
Zaměstnaní	-0,187	0,037	0,111	-0,133	-0,272*	-0,142	-0,072	-0,071	-0,114
Zam. muži	0,083	-0,136	-0,054	-0,226	-0,074	-0,286	-0,07	0,116	-0,212
Zam. ženy	-0,332*	0,182	0,217	-0,092	-0,399*	-0,047	-0,084	-0,238	-0,05
Nezaměstnaní	-0,162	0,066	-0,218	-0,109	0,0401	-0,082	-0,066	-0,167	-0,119
Nez. muži	0,119	0,206	-0,162	-0,124	-0,247	0,182	0,209	0,15	0,168
Nez. ženy	-0,13	0,083	-0,164	0,041	0,186	-0,252	-0,086	-0,219	-0,195

* signifikantní korelace na hladině významnosti $\alpha = 0,05$

Při této i při všech následujících korelacích byly zjištěné hodnoty porovnávány s kritickými hodnotami korelačního koeficientu, uvedenými v příloze, konkrétně v tabulce č. 21 (hladina významnosti $\alpha = 0,05$) a v tabulce č. 22 (hladina významnosti $\alpha = 0,01$).

Zjistili jsme statisticky významně negativní korelaci věku s kategoriemi Zdraví a Manželství na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ u souboru zaměstnaných žen a dále také statisticky významně negativní korelaci věku s kategorií Manželství na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ u celého souboru nezaměstnaných.

Tab. č. 10. Rozdíl v úrovni životní spokojenosti v jednotlivých kategoriích DŽS mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných osob

	Zaměstnaní		Nezaměstnaní
	t Stat		t krit (2)
ZDR	2,796017	>	1,982597
PAZ	2,279684	>	1,981967
FIN	2,511585	>	1,976931
VLC	1,110966	<	1,976931
MAN	0,656604	<	1,980448
DET	1,060808	<	1,984984
VLO	1,069277	<	1,978671
PZP	2,675563	>	1,981567
BYD	1,685917	<	1,97882

Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

Při srovnání vnímané úrovně životní spokojenosti u souboru zaměstnaných a nezaměstnaných osob jsme zjistili signifikantní rozdíl na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ v oblastech ZDR ($P(T \leq t)(2) = 0,006144$), PAZ ($P(T \leq t)(2) = 0,024573$), FIN ($P(T \leq t)(2) = 0,013146$) a PZP ($P(T \leq t)(2) = 0,00858$). Ve všech zmiňovaných oblastech vykazují zaměstnané osoby statisticky významně vyšší míru vnímané životní spokojenosti než osoby nezaměstnané. V ostatních oblastech dotazníku DŽS nebyl zjištěn signifikantní rozdíl mezi skupinou zaměstnaných a nezaměstnaných osob.

Vzhledem ke zjištěné statisticky významně vyšší míře životní spokojenosti zaměstnaných v kategoriích ZDR, PAZ, FIN a PZP:

Zamítáme H1: Mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných osob existuje statisticky významný rozdíl v míře prožívané životní spokojenosti v oblasti Vlastní osoba.

Přijímáme H2: Mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných osob existuje statisticky významný rozdíl v míře prožívané životní spokojenosti v oblasti Zdraví.

Přijímáme H3. Soubor nezaměstnaných osob vykazuje statisticky významně nižší úroveň životní spokojenosti v úrovni Finance.

Přijímáme H4. Soubor nezaměstnaných osob vykazuje statisticky významně nižší úroveň životní spokojenosti v úrovni Přátelé, známí, příbuzní.

Tab. č. 11. Rozdíl v úrovni životní spokojenosti v jednotlivých kategoriích DŽS mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných žen

	Zaměstnané ženy		Nezaměstnané ženy
	t Stat		t krit (2)
ZDR	4,010681	>	2,003241
PAZ	2,400569	>	2,009575
FIN	2,876368	>	1,990847
VLC	2,058667	>	1,990847
MAN	1,165209	<	2,004879
DET	0,436729	<	2,003241
VLO	1,369849	<	1,990847
PZP	3,372071	>	2,009575
BYD	2,165243	>	1,990847

Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

Při srovnání vnímané úrovně životní spokojenosti u souboru zaměstnaných a nezaměstnaných žen jsme zjistili signifikantní rozdíl na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ v oblastech ZDR ($P(T \leq t) (2) = 0,0001811$), PAZ ($P(T \leq t) (2) = 0,0202119$), FIN ($P(T \leq t) (2) = 0,005185$), VLC ($P(T \leq t) (2) = 0,042864$), PZP ($P(T \leq t) (2) = 0,0014638$) a BYD ($P(T \leq t) (2) = 0,0334258$). Ve všech zmiňovaných oblastech vykazují zaměstnané ženy statisticky významně vyšší míru vnímané životní spokojenosti než ženy nezaměstnané. V ostatních oblastech dotazníku DŽS nebyl zjištěn signifikantní rozdíl mezi skupinou zaměstnaných a nezaměstnaných žen.

Tab. č. 12. Rozdíl v úrovni životní spokojenosti v jednotlivých kategoriích DŽS mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných mužů

	Zaměstnaní muži		Nezaměstnaní muži
	t Stat		t krit (2)
ZDR	-0,45256	<	2,004045
PAZ	0,697857	<	1,999624
FIN	0,72232	<	1,999624
VLC	-0,49186	<	2,006647
MAN	-0,52312	<	2,030108
DET	1,19544	<	2,024394
VLO	0,292028	<	1,999624
PZP	0,082265	<	1,999624
BYD	0,24647	<	1,999624

V žádné ze sledovaných oblastí Dotazníku životní spokojenosti nebyl zjištěn signifikantní rozdíl mezi skupinou zaměstnaných a nezaměstnaných mužů.

6.1.2. Skórování v dotazníku DOPEN

Tab. č. 13. Průměrné skóry žen a mužů v jednotlivých škálách DOPEN a jejich percentilové vyjádření

Dimenze	Nezaměstnaní				Zaměstnaní			
	P	E	N	L	P	E	N	L
Ženy prům. skór	3	15	13	7	2	13	10	7
Percentil	52	54	65	41	37	41	45	41
Muži prům. skór	2	17	9	6	3	14	10	6
Percentil	37	66	56	46	56	48	62	46

Při statistické analýze osobnostních rysů pracujeme s hodnotami přesně odpovídajícími tomu, jak jednotliví probandi skórovali v osobnostním dotazníku DOPEN. Průměrné skóry jednotlivých kategorií, které znázorňuje tabulka č.13, jsou pouze shrnující a ukazují vždy percentil celého souboru zaměstnaných a nezaměstnaných mužů a žen v kategoriích psychotismu, extroverze, neuroticismu a lžiskóre.

Tab. č. 14. Korelace skóru neuroticismu a extraverze s jednotlivými kategoriemi DŽS u nezaměstnaných osob

	ZDR	PAZ	FIN	VLC	MAN	DET	VLO	PZP	BYD
N	-0,527 **	-0,380 **	-0,308 *	-0,285 *	-0,297 *	-0,343 *	-0,611 **	-0,582 **	-0,448 **
E	0,280 *	0,281 *	0,374 **	0,475 **	0,055	0,175	0,358 **	0,412 **	0,32 *

* signifikantní korelace na hladině významnosti $\alpha = 0,05$

** signifikantní korelace na hladině významnosti $\alpha = 0,01$

U nezaměstnaných osob jsme zjistili statisticky významnou negativní korelaci mezi mírou vnímané životní spokojenosti a úrovní neuroticismu, zjištěnou z osobnostního dotazníku DOPEN, ve všech zkoumaných oblastech DŽS. V kategoriích FIN, VLC, MAN

a DET jsme zjistili statisticky významnou negativní korelaci na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. V kategoriích ZDR, PAZ, VLO, PZP A BYD byla zjištěna statisticky významná negativní korelace na hladině významnosti $\alpha = 0,01$.

U nezaměstnaných osob jsme dále zjistili statisticky významnou pozitivní korelaci mezi mírou vnímané životní spokojenosti a úrovní extraverte, zjištěnou z osobnostního dotazníku DOPEN, v kategorii ZDR, PAZ, FIN, VLC, VLO, PZP a BYD, přičemž kategorie ZDR, PAZ a BYD vykazují statisticky významnou pozitivní korelaci na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Kategorie FIN, VLC, VLO a PZP vykazují statisticky významnou pozitivní korelaci na hladině významnosti $\alpha = 0,01$. Pouze kategorie MAN a DET nevykazují signifikantní korelaci s mírou vnímané životní spokojenosti u nezaměstnaných osob.

Tab. č. 15. Korelace skóreů neuroticismu a extraverte s jednotlivými kategoriemi DŽS u zaměstnaných osob

	ZDR	PAZ	FIN	VLC	MAN	DET	VLO	PZP	BYD
N	-0,376 **	-0,303 **	-0,309 **	-0,364 **	-0,089	0,046	-0,609 **	-0,279 *	-0,317 **
E	0,026	0,114	0,165	0,179	0,258 *	-0,011	0,233 *	0,105	0,123

* signifikantní korelace na hladině významnosti $\alpha = 0,05$

** signifikantní korelace na hladině významnosti $\alpha = 0,01$

U souboru zaměstnaných osob jsme zjistili statisticky významnou negativní korelaci mezi vnímanou mírou životní spokojenosti a úrovní neuroticismu, zjištěnou z osobnostního dotazníku DOPEN, u kategorií ZDR, PAZ, FIN, VLC, VLO, PZP a BYD. V případě kategorie PZP byla zjištěna statisticky významná negativní korelace na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. U kategorií ZDR, PAZ, FIN, VLC, VLO A BYD byla zjištěna statisticky významná negativní korelace na hladině významnosti $\alpha = 0,01$. Pouze u kategorií MAN a DET nebyla zjištěna žádná signifikantní korelace mezi vnímanou životní spokojeností a mírou neuroticismu.

U souboru zaměstnaných osob jsme zjistili statisticky významnou pozitivní korelaci mezi vnímanou mírou životní spokojenosti a úrovní extraverte, zjištěnou z osobnostního dotazníku DOPEN, pouze u kategorie MAN a VLO. Statisticky významná pozitivní korelace byla zjištěna na hladině významnosti $\alpha = 0,05$.

Tab.č. 16. Korelace osobnostních dimenzí extroverze a neuroticismu u celého zkoumaného souboru

	ZDR	PAZ	FIN	VLC	MAN	DET	VLO	PZP	BYD
N	-0,468 **	-0,357 **	-0,366 **	-0,331 **	-0,214 *	-0,162	-0,612 **	-0,461 **	-0,396 **
E	0,111	0,155	0,208 *	0,296 **	0,135	0,056	0,268 **	0,211 *	0,185

* signifikantní korelace na hladině významnosti $\alpha=0,05$

** signifikantní korelace na hladině významnosti $\alpha=0,01$

U celého zkoumaného souboru jsme zjistili statisticky významnou negativní korelaci mezi vnímanou mírou životní spokojenosti a úrovní neuroticismu, zjištěnou z osobnostního dotazníku DOPEN, u kategorií ZDR, PAZ, FIN, VLC, MAN, VLO, PZP a BYD. V případě kategorie MAN byla zjištěna statisticky významná negativní korelace na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. U kategorií ZDR, PAZ, FIN, VLC, VLO, PZP a BYD jsme zjistili statisticky významnou negativní korelaci na hladině významnosti $\alpha = 0,01$.

U celého zkoumaného souboru jsme zjistili statisticky významnou pozitivní korelaci mezi vnímanou mírou životní spokojenosti a úrovní extraverte, zjištěnou z osobnostního dotazníku DOPEN, u kategorií FIN, VLC, VLO a PZP. U kategorií FIN a PZP jsme zjistili statisticky významnou korelaci na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. U kategorií VLC a VLO jsme zjistili statisticky významnou korelaci na hladině významnosti $\alpha = 0,01$.

6.1.3. Skórování v Testu životního smyslu PIL

Tab. č. 17. Hrubé skóry a hodnota průměrné odpovědi v Testu životního smyslu u nezaměstnaných a zaměstnaných žen a mužů (min. možný HS – 29, max. možný HS – 203; odpovědi na škále 1 (beznaděj) – 7 (maximální smysl))

		Průměrný HS	Prům. odpověď	Hodnocení smyslu života
Nezaměstnaní	Ženy	143	4,93	Spíše pozitivní
	Muži	148	5,08	Spíše pozitivní
Zaměstnaní	Ženy	148	5,1	Spíše pozitivní
	Muži	148	5,1	Spíše pozitivní

V tab. č. 17. jsou znázorněny získané průměrné hrubé skóry zaměstnaných a nezaměstnaných žen a mužů, a u každé z těchto kategorií je i odpovídající průměrná odpověď. Ve všech případech se průměrná odpověď pohybuje okolo hodnoty 5, což odpovídá spíše pozitivnímu hodnocení smyslu života. Podobně jako u skóru v osobnostním dotazníku DOPEN, tak i tady dále pracujeme vždy se získanými HS každého jednotlivce.

Tab. č. 18. Korelace neuroticismu a HS dosaženého v Testu životního smyslu u celého souboru, zaměstnaných a nezaměstnaných osob

Neuroticismus	HS Test životního smyslu
Celý soubor	-0,41919*
Nezaměstnaní	-0,47258*
Zaměstnaní	-0,35013*

* hladina významnosti $\alpha=0,01$

Provedli jsme korelaci osobnostní dimenze neuroticismu, zjištěné z dotazníku DOPEN a úrovně životního smyslu zjištěné z dotazníku PIL. U celého souboru, skupiny zaměstnaných i skupiny nezaměstnaných jsme zjistili statisticky významnou negativní

korelaci neuroticismu a úrovně životního smyslu na hladině významnosti $\alpha = 0,01$. Z tohoto výsledku vyplývá, že:

Přijímáme H5: Neuroticismus statisticky významně negativně koreluje s úrovní životního smyslu.

Dále jsme provedli t – test s nerovností rozptylů, kdy $t_{\text{Stat}} 0,901145 < t_{\text{krit}} (2) 1,979439$. Touto analýzou nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl v úrovni životního smyslu mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných osob. Z tohoto důvodu:

Přijímáme H6: Mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných osob neexistuje statisticky významný rozdíl v úrovni životního smyslu

Tab. č. 19. Korelace věku a vnímané úrovně životního smyslu

PIL	Věk
Nezaměstnaní	0,132531
Nezaměstnaní M	0,227355
Nezaměstnané Ž	0,13707
Zaměstnaní	0,14956
Zaměstnaní M	0,272206
Zaměstnané Ž	0,056318

Z tabulky č. 19 vyplývá, že nebyla nalezena žádná signifikantní korelace mezi vnímanou úrovní životního smyslu a věkem.

6.2. K platnosti hypotéz

Provedenou statistickou analýzou jsme zjistili následující:

Statistickou analýzou nebyl zjištěn signifikantní rozdíl v míře prožívané životní spokojenosti v oblasti VLO mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných osob.

Zamítáme H1: Mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných osob existuje statisticky významný rozdíl v míře prožívané životní spokojenosti v oblasti Vlastní osoba.

Statistickou analýzou jsme na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ u zaměstnaných osob zjistili signifikantně vyšší míru prožívané životní spokojenosti v oblasti ZDR.

Přijímáme H2: Mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných osob existuje statisticky významný rozdíl v míře prožívané životní spokojenosti v oblasti Zdraví.

Statistickou analýzou byla na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ u zaměstnaných osob zjištěna signifikantně vyšší úroveň životní spokojenosti v oblasti FIN

Přijímáme H3. Soubor nezaměstnaných osob vykazuje statisticky významně nižší úroveň životní spokojenosti v úrovni Finance.

Statistickou analýzou byla na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ u zaměstnaných osob zjištěna signifikantně vyšší úroveň vnímané životní spokojenosti v úrovni PZP.

Přijímáme H4. Soubor nezaměstnaných osob vykazuje statisticky významně nižší úroveň životní spokojenosti v úrovni Přátelé, známí, příbuzní.

U celého zkoumaného souboru byla na hladině významnosti 0,01 zjištěna statisticky významná negativní korelace neuroticismu s mírou vnímaného životního smyslu.

Přijímáme H5: Neuroticismus statisticky významně negativně koreluje s úrovní životního smyslu.

Statistickou analýzou nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl v úrovni životního smyslu mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných osob.

Přijímáme H6: Mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných osob neexistuje statisticky významný rozdíl v úrovni životního smyslu.

7. Diskuze

Mezi jeden z hlavních výsledků řadíme zjištění, že pouze nezaměstnané ženy skórují v kategoriích Zdraví a Finance v Dotazníku životní spokojenosti pod stanovenou spodní hranicí normy. Na druhou stranu je tento výsledek velmi těsný, v případě kategorie ZDR se jedná o hodnotu 0,25 pod stanovenou spodní hranicí, v případě kategorie FIN se jedná o hodnotu 0,33. Ve všech ostatních kategoriích (ať už se jedná o muže nebo ženy, zaměstnané či nezaměstnané) dosáhli naši probandi průměrných hrubých skóre v jednotlivých kategoriích DŽS v mezích normy. Z toho vyplývá, že životní spokojenost námi zkoumaných souborů zaměstnaných a nezaměstnaných žen a zaměstnaných a nezaměstnaných mužů je průměrná, vyjma již zmíněných nezaměstnaných žen v kategoriích ZDR a FIN. Tímto naším zjištěním se nabízí myšlenka, že nezaměstnanost nebude jediným nebo hlavním korelátem životní spokojenosti. Samozřejmě je toto velmi zjednodušené tvrzení, bylo by totiž potřeba prozkoumat podrobněji životní situaci probandů.

Podle A. Krause (2010) má nezaměstnanost negativní vliv na úroveň životní spokojenosti v oblasti finanční situace. Toto se potvrdilo pouze u nezaměstnaných žen, je však třeba prozkoumat i další okolnosti, které mohly zjištěný výsledek ovlivnit. Pro spolehlivější tvrzení by bylo potřeba zjistit, nakolik ztráta práce ovlivnila finanční situaci rodiny, zda je současný nezaměstnaný jediným živitelem rodiny, případně jestli žije s partnerem nebo dalšími osobami, které přispívají důležitou finanční částkou na chod domácnosti, jídlo a další náklady. Jsme si vědomi skutečnosti, že tento výzkum postrádá důležité informace, proto by pro jeho případné zopakování bylo vhodné rozšířit záběr zjišťovaných informací, případně zvolit kombinaci kvantitativní a kvalitativní metodologie, spojit dotazníkové šetření například s rozhovorem.

Dalším omezením tohoto výzkumu je relativně malý vzorek probandů. Použili jsme data od 67 nezaměstnaných a 76 zaměstnaných osob, přičemž všechny tyto osoby pocházely z okresu Opava. Také i rozložení vybraného souboru z pohledu věku nebo vzdělání není rovnoměrné. Zejména vzdělání by mohlo být významným prvkem, který ovlivňuje životní spokojenost. Přesto se však nepodařilo nashromáždit zcela rovnoměrný soubor, jelikož na Úřadu práce jsme ve většině případů potkávali osoby s nižším vzděláním (ZŠ, výuční list, případně maturita). Lidé zaměstnaní, kteří jsou součástí našeho výzkumu, naopak mají vzdělání vyšší (nejčastěji SŠ a VŠ).

I přesto, že ve většině případů spadají námi rozdělené soubory probandů do oblasti průměrné životní spokojenosti, přistoupili jsme ke statistické analýze pomocí t-testů, kterou jsme zjišťovali signifikantnost rozdílů v této míře vnímané životní spokojenosti mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných, dále mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných žen a nakonec i mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných mužů. Zjistili jsme signifikantně vyšší úroveň životní spokojenosti u souboru zaměstnaných osob v kategoriích ZDR, PAZ, FIN a PZP. Zaměstnané ženy vykazují signifikantně vyšší úroveň životní spokojenosti v kategoriích ZDR, PAZ, FIN, VLC, PZP a BYD, zatímco mezi zaměstnanými a nezaměstnanými muži nebyl nalezen žádný signifikantní rozdíl. Naším výzkumem se podařilo potvrdit tvrzení A. Krause (2010), který uvádí, že nezaměstnanost má negativní vliv na úroveň životní spokojenosti v oblasti finanční situace, avšak na druhou stranu, u mužů signifikantní rozdíl nalezen nebyl. Dále je s nezaměstnaností spojována sociální izolace nebo zdravotní obtíže (Buchtová, 2002), v našem výzkumu se nám potvrdila signifikantně vyšší úroveň spokojenosti u zaměstnaných osob v oblasti Přátel, známých a příbuzných i v oblasti Zdraví. Můžeme přikládat význam právě zaměstnání, kdy jedinec udržuje více sociálních kontaktů, ale tato spokojenost může být také ovlivněna osobnostními rysy jedince. U nezaměstnaných jsme zjistili signifikantně pozitivní korelaci extraverte a všech kategorií DŽS kromě Manželství a Spokojenosti s vlastními dětmi. Extravertní osobnost člověku může ulehčovat vyrovnávání se s životní situací, jelikož takto laděný jedinec je plný energie, optimismu, je více spontánní, impulzivní a proto se domníváme, že i jeho vyrovnávací strategie v zátěžových okamžicích budou účinnější. Podobný názor vyjadřuje i M. Blatný (2005) nebo Fahrenberg a kol (2001), kteří uvádějí vyšší úroveň životní spokojenosti u osob extrovertních a emočně vyrovnaných než u osob introvertních a emočně nevyrovnaných, přičemž neurotičtí jedinci jsou v životě nespokojenější. V námi zkoumaném souboru nezaměstnaných osob jsme zjistili signifikantně negativní korelaci neuroticismu s úrovní životní spokojenosti, jinými slovy – čím je jedinec neurotičtější, tím je také méně spokojený.

Zajímavou hodnotou je také percentilové vyjádření neuroticismu u mužů a žen, jak zaměstnaných tak i nezaměstnaných. V případě nezaměstnaných žen je hodnota 65, zatímco u nezaměstnaných mužů je hodnota percentilu 56. V případě našeho vzorku zaměstnaných mužů se jejich percentil neuroticismu zvyšuje na hodnotu 62, zatímco percentil zaměstnaných žen klesá k hodnotě 45. Mohlo by to být dáno jak založením

osobnosti, věkem, ale také například představou zaměstnaných mužů, kterou o sobě mají. I v dnešní době je muž brán jako hlava rodiny, která má zajišťovat obživu. Pokud jedinec pracuje, ale všude ve svém okolí slyší o propouštění, vysoké nezaměstnanosti a nedostatku pracovních míst, může se začít obávat o finanční zajištění své rodiny. V našem souboru je průměrný věk zaměstnaných mužů 43 let, zatímco průměrný věk nezaměstnaných mužů je jen 33 let. I tato okolnost může hrát svou roli, s věkem obecně klesá pravděpodobnost nalezení nové práce, rizikovou skupinou jsou lidé nad 50 let.

Pokud se zaměříme na Test životního smyslu, v našem výzkumu jsme zjistili statisticky významnou negativní korelaci smyslu života a neuroticismu u celého souboru i zvláště u zaměstnaných a nezaměstnaných osob. Tento náš výsledek je v souladu se zjištěním Z. Moomala (1999, in Halama, 2007), ten také uvádí negativní korelaci neuroticismu s životním smyslem. V hodnocení životního smyslu zaměstnanými a nezaměstnanými osobami jsme však nenalezli signifikantní rozdíl, obě skupiny hodnotí svůj životní smysl jako spíše pozitivní.

Z námi zjištěných výsledků vyplývá, že životní spokojenost není ovlivněna pouze jedním korelátém, ale jedná se o soubor korelátů, který může být tvořen jak osobnostními charakteristikami, tak i vnějšími okolnostmi jako je např. sociální opora jedince, rodinné prostředí nebo například vyrovnávání se se stresovými situacemi. Dle našeho mínění je potřeba při případném dalším zkoumání této problematiky zaměřit více pozornosti právě na tyto proměnné, a doplnit metody zkoumání o podrobnější kvalitativní analýzu života jedince.

Námi zjištěná úroveň životní spokojenosti se nám jeví jako relativně stabilní i přes nepříznivé okolnosti, jakými je v tomto výzkumu myšlena zejména nezaměstnanost. Zdá se, že spokojenost či nespokojenost člověka koreluje spíše s osobnostními charakteristikami. Je také možné, že při ztrátě práce dojde k dočasnému výkyvu životní spokojenost, která se však během krátké doby dostane zpět do své obvyklé polohy.

8. Souhrn

V této diplomové práci se zabýváme zejména prací, nezaměstnaností, životní spokojeností a životním smyslem. Pro každého člověka znamená práce něco jiného, pro někoho je to prostředek k naplnění cílů nebo možnost seberealizace a pro jiného jen nutné zlo a pouze způsob, jak zajistit svou existenci. Nedobrovolná nezaměstnanost je charakteristická zájmem člověka pracovat, přičemž ten si ale i přes svou snahu není schopen najít práci. Nezaměstnaností jsou více než jiní ohroženi příslušníci určitých skupin, zejména absolventi škol, lidé staršího a předdůchodového věku, matky od rodin, zejména s malými dětmi, lidé s nízkým vzděláním, zdravotně znevýhodnění a lidé náležející k etnickým menšinám. Ať tak či tak, ztráta práce zasáhne více či méně každého jedince. Ovlivní jeho sebehodnocení, kontakty s kolegy a přáteli, změní se celý dosavadní způsob života. Následky ztráty zaměstnání se objeví v rovině psychické, sociální i psychosomatické. Vyrovnávání se s nastalou situací je vysoce individuální a závisí jak na osobnostních předpokladech tak třeba i na opoře, která je jedinci poskytována z okolí. Obecně se můžeme setkat se třemi strategiemi vyrovnání se s nezaměstnaností, je to buď strategie zvládnutí současných problémů, pasivní postoj k nezaměstnanosti nebo strategie zaměřená na řešení problémů.

Životní spokojenost jako taková je sycena v různé míře různými faktory. Můžeme zde zařadit věk, pohlaví, socioekonomický status nebo osobnostní rysy – zejména neuroticismus a extroverzi anebo sociální oporu, zdravotní stav, aktivity ve volném čase atd. Právě v důsledku ztráty práce přichází jedinec o svůj dosavadní socioekonomický status, o sociální kontakty a mimo jiné může také dojít ke zhoršení rodinné stability. To vše může vést ke sníženému hodnocení vlastní životní spokojenosti.

M. Blatný (2005) uvádí vyšší úroveň životní spokojenosti u osob extrovertních a emočně vyrovnaných než u osob introvertních a emočně nevyrovnaných. Vedle vysoké úrovně dominance a afiliace souvisí životní spokojenost také s nízkou úrovní neuroticismu (Blatný, Osecká, 1998). Nezaměstnaností je negativně ovlivněna spokojenost s finanční situací, zatímco pozitivní korelace byla zjištěna u volného času. (Krause, 2010) P. Halama (2007) ve své knize zmiňuje výzkum Z. Moomala (1999), který zkoumal vztah testu životního smyslu PIL s osobnostní dimenzí neuroticismu. Statistickou analýzou byla zjištěna negativní korelace.

Blatný (2005) uvádí, že osobní pohodu mohou výrazněji narušit pouze takové události, jejichž intenzita přesahuje adaptační hranice člověka. V okamžiku, kdy se člověk nové situaci přizpůsobí, vrací se jeho osobní pohoda na stejnou úroveň, jaké dosahovala před touto událostí.

Fahrenberg a kol. (2001) zmiňuje, že lidé s vyšší mírou extravertze vykazují vyšší úroveň životní spokojenosti a naopak neurotičtější jedinci jsou v životě nespokojenější. Dále také zastává názor, že zdravotní stav je jedním z nejdůležitějších faktorů ovlivňujících životní spokojenost.

S nezaměstnaností je ve většině případů spojen úbytek finančních prostředků, sociální izolace, z tohoto důvodu se mohou objevit úzkostné stavy, deprese nebo zhoršení zdravotního stavu. (Buchtová, 2002; Křivohlavý, 2009). Zaměstnání naopak člověku přináší vyjma možnost uspokojení základních fyziologických potřeb (Matoušek, Růžička, 1966), ale i společenské uznání, úctu, jedinec nabývá pocitu vlastní jedinečnosti, důležitosti a společenské užitečnosti. (Buchtová, 2002; Kollárik, 1979).

Tento výzkum je zaměřen na prozkoumání rozdílů v úrovni životní spokojenosti a životního smyslu u skupiny zaměstnaných a nezaměstnaných osob.

Pro tuto diplomovou práci jsme si zvolili tyto výzkumné cíle a hypotézy:

Výzkumné cíle:

1. U námi studovaného souboru zjistit osobnostní charakteristiky, subjektivně vnímanou úroveň životní spokojenosti a životního smyslu.
2. Sledovat rozdíly v míře vnímané životní spokojenosti a životního smyslu mezi zaměstnanými a nezaměstnanými.
3. Prozkoumat souvislosti mezi mírou životní spokojenosti a životního smyslu a pohlavím, věkem.
4. Prozkoumat souvislosti mezi mírou životní spokojenosti a životního smyslu a osobnostními rysy u zkoumaného souboru.

Hypotézy:

- H1. Mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných osob existuje statisticky významný rozdíl v míře prožívané životní spokojenosti v oblasti Vlastní osoba.

- H2. Mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných osob existuje statisticky významný rozdíl v míře prožívané životní spokojenosti v oblasti Zdraví.
- H3. Soubor nezaměstnaných osob vykazuje statisticky významně nižší úroveň životní spokojenosti v oblasti Finance.
- H4. Soubor nezaměstnaných osob vykazuje statisticky významně nižší úroveň životní spokojenosti v oblasti Přátelé, známí, příbuzní.
- H5. Neuroticismus statisticky významně negativně koreluje s úrovní životního smyslu v kategorii Zdraví.
- H6. Mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných osob neexistuje statisticky významný rozdíl v úrovni životního smyslu

Zvolili jsme metodu kvantitativního výzkumu s následnou statistickou analýzou dat. Data jsme získali vyplněním Dotazníku životní spokojenosti, osobnostního dotazníku DOPEN a Testu životního smyslu PIL. Pro analýzu dat jsme použili Pearsonovy korelace a t-test pro rozdíl výběrových průměrů dvou nezávislých výběrů.

Výzkumný soubor je tvořen 67 nezaměstnanými osobami (z toho 35 žen a 31 mužů) a 76 zaměstnanými osobami (z toho 45 žen a 32 mužů). Sběr dat probíhal ve dvou fázích. První fáze proběhla během měsíce února a března roku 2011. Data od nezaměstnaných osob byla sesbírána pomocí prostého náhodného účelového výběru na Úřadu práce v Opavě. Druhá fáze sběru dat proběhla v listopadu a prosinci roku 2012 metodou sněhové koule.

Analýzou dat jsme u nezaměstnaných žen v oblastech Zdraví a Finance zjistili výskyt průměrných HS pod spodní hranicí normy, to v případě Zdraví s hodnotou 0,25 nižší, než je spodní hranice normy a v případě kategorie Finance o 0,33. Ani u souboru zaměstnaných a ani u souboru nezaměstnaných nebyla zjištěna další hodnota, která by se nacházela pod hranicí normy. Taktéž nebylo v žádné kategorii dosaženo hodnoty vyšší, než je horní hranice normy.

U souboru zaměstnaných byla zjištěna signifikantně negativní korelace věku a životní spokojenosti v kategorii Manželství. U souboru zaměstnaných žen byla následně

zjištěna statisticky významná negativní korelace mezi věkem a úrovní životní spokojenosti v kategoriích Manželství a Zdraví.

U souboru zaměstnaných osob jsme zjistili signifikantně vyšší úroveň životní spokojenosti v oblastech ZDR, PAZ, FIN, PZP než u souboru nezaměstnaných. U souboru zaměstnaných žen jsme zjistili signifikantně vyšší úroveň životní spokojenosti v oblastech ZDR, PAZ, FIN, VLC, PZP a BYD než u souboru nezaměstnaných žen. Mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných mužů nebyl nalezen žádný signifikantní rozdíl.

Byla zjištěna signifikantní negativní korelace neuroticismu a všech kategorií DŽS u nezaměstnaných. U zaměstnaných osob byla zjištěna signifikantní negativní korelace mezi neuroticismem a všemi kategoriemi DŽS, kromě MAN a DET. U celého souboru byla zjištěna signifikantně negativní korelace neuroticismu a všech kategorií DŽS kromě kategorie DET.

Zjistili jsme signifikantní pozitivní korelaci mezi extroverzí a všemi kategoriemi DŽS kromě MAN a DET u souboru nezaměstnaných. U souboru zaměstnaných osob signifikantně pozitivně koreluje extroverze pouze s kategoriemi MAN a VLO. U celého souboru byla nalezena signifikantní pozitivní korelace mezi extraverzí a kategoriemi FIN, VLC, VLO a PZP.

Analýzou dat byla zjištěna spíše pozitivní úroveň vnímání smyslu života. Byla zjištěna signifikantně negativní korelace u celého souboru, zaměstnaných i nezaměstnaných osob mezi neuroticismem a úrovní životního smyslu. Nebyla nalezena žádná signifikantní korelace mezi věkem a úrovní životního smyslu.

9. Závěr

Předmětem výzkumu prezentovaného v této práci bylo zmapování vnímané úrovně životní spokojenosti a životního smyslu zaměstnaných i nezaměstnaných osob, zjištění vzájemných vztahů s osobnostními dimenzemi, pohlaví a věkem.

Prostřednictvím analýzy dat jsme u souboru nezaměstnaných žen zjistili úroveň životní spokojenosti pod hranicí normy u kategorií Zdraví a Finance. V těchto dvou kategoriích také zaměstnané ženy a celý soubor zaměstnaných osob vykazují signifikantně vyšší úroveň životní spokojenosti. Mezi souborem zaměstnaných a nezaměstnaných mužů naopak nebyl nalezen žádný signifikantní rozdíl.

Dále jsme u souboru nezaměstnaných osob zjistili signifikantně negativní korelaci neuroticismu se všemi kategoriemi DŽS. U zaměstnaných osob přitom neuroticismus signifikantně negativně koreluje se všemi kategoriemi kromě Manželství a Spokojenosti s vlastními dětmi. Toto zjištění potvrzuje zjištění jiných autorů zmíněných dříve, podle kterých úroveň neuroticismu a extraverze negativně, resp. pozitivně v případě extroverze, koreluje s úrovní životní spokojenosti.

Analýzou dat jsme zjistili, že mezi zaměstnanými a nezaměstnanými osobami není signifikantní rozdíl v míře prožívané životní spokojenosti. V souladu se zjištěním Z. Moomala (1999, in Halama, 2007), byla zjištěna signifikantní korelace neuroticismu a úrovně životního smyslu.

Seznam použitých zdrojů a literatury

- BAŠTECKÁ, B., GOLDMANN, P. (2001). *Základy klinické psychologie*. Praha: Portál
- BEUTELL, N. (2006). *Life satisfaction*.
Získáno z http://wfnetwork.bc.edu/encyclopedia_entry.php?id=3283&area=academics
- BLAHUTKOVÁ, M., MATĚJKOVÁ, E., & BRŮŽKOVÁ, L. (2010). *Psychologie zdraví*. Brno: Masarykova univerzita
- BLATNÝ, M. (2001). *Sebepojetí v osobnostním kontextu*. Brno: Masarykova Univerzita v Brně
- BLATNÝ, M. (2005). Osobnostní předpoklady sebehodnocení a životní spokojenosti: shody a rozdíly. In Blatný, M. a kol. *Psychosociální souvislosti osobní pohody*. Brno: Masarykova Univerzita & Nakladatelství MSD.
- BLATNÝ, M., MILLOVÁ, K., JELÍNEK, M., & OSECKÁ, T. (2010). Životní smysluplnost: Osobnostní souvislosti a antecedenty. *Československá psychologie*, 54 (3), 225 – 234.
- BLATNÝ, M., OSECKÁ, L. (1998). Zdroje sebehodnocení a životní spokojenosti: Osobnost a strategie zvládnání. *Československá psychologie*, 42 (5), 385 – 394.
- BOLELOUCKÝ, Z. (2002). Nezaměstnanost a zdraví. In BUCHTOVÁ, B. *Nezaměstnanost, psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada publishing.
- BOLLOVÁ, J. (2000). Nezaměstnanost – psychické následky. In BUCHTOVÁ, B. *Psychologické a medicínské aspekty nezaměstnanosti*. Brno: Masarykova univerzita v Brně.
- BUCHTOVÁ, B. (2000). *Psychologické a medicínské aspekty nezaměstnanosti*. Brno: Masarykova univerzita v Brně. Ekonomisko-správní fakulta.
- BUCHTOVÁ, B. (2002). *Nezaměstnanost, psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada publishing.
- BUCHTOVÁ, B. (2004). Kvalita života dlouhodobě nezaměstnaných. *Československá psychologie*, 48 (2), 121 – 135.
- BUCHTOVÁ, B. (2007a). Nezaměstnanost – společenské a kulturní proměny práce. In BUCHTOVÁ, B. *Nezaměstnanost – technologické a sociální proměny práce*. Brno: Masarykova univerzita.

BUCHTOVÁ, B. (2007b). Psychické důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti. *Human Resources Management*. Získáno 19.3.2011 z http://managerweb.ihned.cz/2-20268980-T04100_d-cd

CAKIRPALOGLU, P. (2012). *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada.

ČÍŽKOVÁ, J., VYSLOUŽIL, R. (1994). Podíl osobnostních proměnných v prožívání ztráty zaměstnání. In *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Facultas Paedagogica. K současným problémům psychologie*. Olomouc: Vydavatelství University Palackého.

DIENER, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*. 55(1), 34-43. doi:10.1037//0003-066X.55.1.34

DRAPELA, V., J. (2008). *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál.

FAHRENBERG, J., MYRTEK, M., SCHUMACHER, J., & BRÄHLER, E. (2001). *Dotazník životní spokojenosti*. Praha: Testcentrum.

FOGLE, L. M., HUEBNER, E. S., LAUGHLIN, J. E. (2002). The Relationship between Temperament and Life Satisfaction in Early Adolescence: Cognitive and Behavioral Mediation Models. *Journal of Happiness Studies*, 3(4), 372 – 392. Doi: 01.1023/A:1021883830847

FRANKL, V. E. (1994). *Lékařská péče o duši: základy logoterapie a existenciální analýzy*. Brno: Cesty.

HALAMA, P. (2007) *Zmysel života z pohľadu psychologie*. Bratislava: Slovak Academic Press.

HELUS, Z. (2003). *Osobnost a její vývoj*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta

HŘEBÍČKOVÁ, M., BLATNÝ, M., JELÍNEK, M. (2010). Osobnost jako prediktor osobní pohody v dospělosti. *Československá psychologie*, 54 (1), 31 – 41.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.

INTEGROVANÝ PORTÁL MINISTERSTA PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. (nedat.). *Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v 1. pololetí 2012*. Získáno 3.3.2013 z http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/trh_prace/rok2012p1/anal2012p1.pdf.

KACHLÍK, P. (2000). Nezaměstnanost, návykové látky a zdraví. In BUCHTOVÁ, B. *Psychologické a medicínské aspekty nezaměstnanosti*. Brno: Masarykova univerzita v Brně.

KEBZA, V. (1997). *(Poradny zdravého životního stylu) Zvládání stresu*. Praha: Státní zdravotní ústav Praha.

- KEBZA, V. (2005). *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia.
- KEBZA, V., ŠOLCOVÁ, I. (2000) Psychologické a zdravotní aspekty nezaměstnanost: vliv sociální opory. In BUCHTOVÁ, B. *Psychologické a medicínské aspekty nezaměstnanosti*. Brno: Masarykova univerzita v Brně.
- KNOLL, O. (1993). *Druhy nezaměstnanosti a příčiny jejich vzniku*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.
- KOLLÁRIK, T. (1979). *Psychologické aspekty pracovnej spokojnosti*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, n.p.
- KRAUSE, A. (nedat.) The Effect of Unemployment on Life and Satisfaction. An Analysis for Switzerland in its Cultural Diversity. In *Institute for the Study of Labor* . Získáno dne 25.4.2011 z http://www.iza.org/conference_files/ReDisWeBe2010/krause_a5647.pdf
- KŘIVOHLAVÝ, J. (2006). *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. Praha: Grada.
- KŘIVOHLAVÝ, J. (2009). *Psychologie zdraví* (3.vyd). Praha: Portál.
- KŘIVOHLAVÝ, J. (2010). *Pozitivní psychologie* (2. vyd). Praha: Portál.
- LIEM, R., LIEM, J. H. (1988). Psychological Effects of Unemployment on Workers and Their Families. *The Society for the Psychological Study of Social Issues, Journal of Social Issues*, 44(4), 87-105. Doi:10.1111/j.1540-4560.1988.tb02093.x
- LUCAS, R. E., et al. (2004) Unemployment alters the set point for life satisfaction. *Psychological Science*, 15(1), 8 – 13. doi: 10.1111/j.0963-7214.2004.01501002.x.
- MACH, P. (2007). Klady a zápory současné nezaměstnanosti v ČR. In BUCHTOVÁ, B. *Nezaměstnanost – technologické a sociální proměny práce*. Brno: Masarykova Univerzita.
- MATOUŠEK, O., RŮŽIČKA, J. (1966). *Psychologie práce*. Praha: Nakladatelství politické literatury
- MAREŠ, P. (2002). *Nezaměstnanost jako sociální problém* (3., upr. vyd). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)
- MIOVSKÝ, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing.
- PAULÍK, K. (2010). *Psychologie lidské odolnosti*. Praha: Grada.
- PLESNÍK, V. (2007). *Dlouhodobý aktivizační program pro nezaměstnané*. Krnov: REINTEGRA.

- PLHÁKOVÁ, A. (2007). *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia.
- OREL, M. (2009). *Stres, zátěž a jeho zvládnutí*. Valašské Meziříčí: Obchodní akademie a VOŠ.
- PUGNEROVÁ, M. (2006). *Kapitoly z psychologie práce*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta.
- REITEROVÁ, E. (2009). *Základy statistiky pro studenty psychologie* (3., upr. vyd.). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- RUISEL, I., MÜLLNER, J. (1982). *DOPEN příručka*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, n.p.
- SAWICKI, S. (2008). Osobnost a spokojnost. In SAWICKI, S., WEDLICHOVÁ, I., FLEISCHMANN, O. *Osobnost jedince a náročné životní situace*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem
- SCHIMMACK, U., DIENER, E., OISHI, S. Life-Satisfaction Is a Momentary Judgment and a Stable Personality Characteristic: The Use of Chronically Accessible and Stable Sources. *Journal of Personality*, 70(3), 345 – 384. doi: 10.1111/1467-6494.05008.
- SMÉKAL, V. (2009). *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal.
- ŠAFRÁNEK, L. (2011). *Nezaměstnanost, jak ji neznáme a jak jí čelit*. Praha: OREGO.
- ŠIMEK, D. (1996). *Otevřená práce*. Olomouc: Vydavatelství univerzity Palackého.
- ŠOLCOVÁ, I., KEBZA, V. (2005). Osobní pohoda: determinující faktory u české dospělé populace. In BLATNÝ, M. a kol. *Psychosociální souvislosti osobní pohody*. Brno: Masarykova Univerzita & Nakladatelství MSD.
- VAŠINA, B. (1999). *Psychologie zdraví*. Ostrava: REPRONIS Ostrava.
- VOCŮ, J. (1998). *Skupinové poradenství pro nezaměstnané*. Praha: DeskTop Publishing, FF UK.
- VTÍPIL, Z. (2005). *Sociální psychologie práce (Pracovní motivace)* (2.vyd.). Olomouc: ICV FF UP.
- WEDLICHOVÁ, I. (2008). Psychologie zdraví. In SAWICKI, S., WEDLICHOVÁ, I., FLEISCHMANN, O. *Osobnost jedince a náročné životní situace*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem

Abstrakt

Nezaměstnanost je náročnou životní situací pro každého jedince. S touto situací se každý vyrovnává individuálně, nezaměstnanost může vyvolávat těžké psychické i somatické problémy, problémy rodinné i existenční. V naší práci jsme sledovali míru životní spokojenosti a životního smyslu nezaměstnaných (n=67) a zaměstnaných (n=76) jedinců a jejich osobnostní charakteristiky. Využity byly přiměřené dotazníkové metody zjišťující požadované údaje (DŽS, DOPEN, PIL). Zjistili jsme, že soubor nezaměstnaných žen vykazuje úroveň životní spokojenosti pod minimální hranici normy v kategoriích zdraví a Finance. U zaměstnaných žen jsme zjistili signifikantní negativní korelaci věku a kategorie Manželství a Zdraví. Soubor zaměstnaných osob je signifikantně více spokojený v oblastech zdraví, práce a zaměstnání, finance a přátelé, známí, příbuzní. V případě životního smyslu byla zjištěna signifikantní negativní korelace s neuroticismem u celého souboru. Mezi zaměstnanými a nezaměstnanými osobami nebyl nalezen signifikantní rozdíl v prožívání životního smyslu.

Klíčová slova: nezaměstnanost, životní spokojenost, životní smysl, osobnostní charakteristiky

Abstract

Unemployment means very demanding life event in everybody's life. Each person can deal with this situation in its own way. Some serious psychological, physical, existential and family problems can be evoked by unemployment. We monitored the rate of life satisfaction, purpose in life and the personal characteristics in the group of 67 unemployed and 76 employed. Adequate questionnaire methods (Life Satisfaction Questionary, Personality Questionary DOPEN, Purpose in Life Test) were used to find out required information. We found out, that unemployed women scored in Health and Finances less than is the lower limit for the standard. In the sample of employed women we found out significant negative correlation between age and categories Spouse/Partner and Health. The sample of employed people is significantly more satisfied in the categories Health, Job and Profession, Finances and Sexuality, Friends and relatives. We found out significant negative correlation between neuroticism and purpose in life in the entire sample. We did not find significant difference in purpose in life between employed and unemployed sample.

Key words: unemployment, life satisfaction, purpose in life, personal characteristics

Příloha č. 2

Ochrana informací v souladu s ustanovením § 47 b zákona o vysokých školách, autorským zákonem a směrnicí rektora k Zadání tématu, odevzdávání a evidence údajů o bakalářské, diplomové, disertační práci a rigorózní práci a způsob jejich zveřejnění. Student odpovídá za to, že veřejná část závěrečné práce je koncipována a strukturována tak, aby podávala úplné informace o cílech závěrečné práce a dosažených výsledcích. Student nebude zveřejňovat v elektronické verzi závěrečné práce plné znění standardizovaných psychodiagnostických metod chráněných autorským zákonem (záznamový arch, test/dotazník, manuál). Plné znění psychodiagnostických metod může být pouze přílohou tištěné verze závěrečné práce. Zveřejnění je možné pouze po dohodě s autorem nebo vydavatelem.

Příloha č. 3.

Graf. č. 4. Vývoj míry nezaměstnanosti

INTEGROVANÝ PORTÁL MINISTERSTA PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. (nedat.).
Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v 1. pololetí 2012. Získáno 3.3.2013 z
http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/trh_prace/rok2012p1/anal2012p1.pdf.

Příloha č. 4.

Informační formulář, který byl součástí dotazníkové baterie distribuované zaměstnaným osobám

Dobrý den,

jmenuji se Jana Vaculová a jsem studentkou 5. ročníku Psychologie na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Do rukou se Vám dostávají dotazníky, které jsou součástí výzkumu k mé diplomové práci. Ta se zabývá úrovní prožívané životní spokojenosti zaměstnaných a nezaměstnaných osob. Výzkum je **zcela anonymní** a jeho výsledky budou použity pouze pro účely mé diplomové práce.

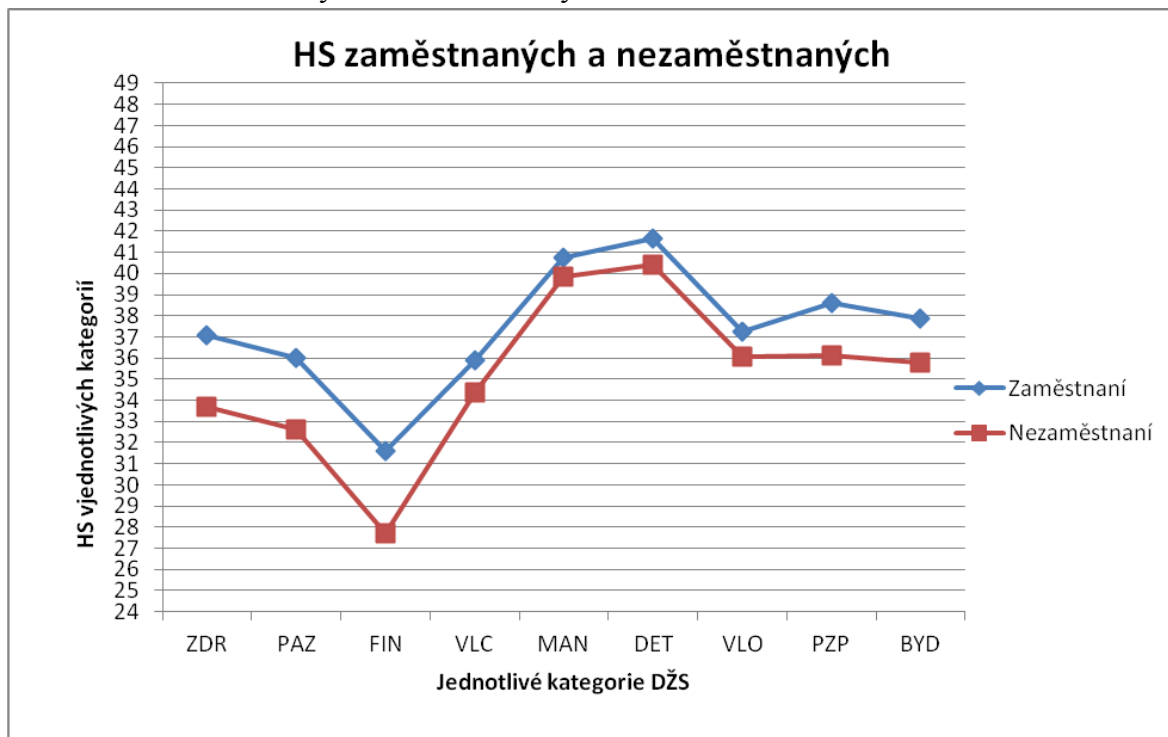
Vyplňování dotazníků Vám zabere přibližně 30-45 minut. Je důležité nepřemýšlet nad jednotlivými odpověďmi příliš dlouho, spíše označte první odpověď, která vás napadne.

Pokud byste se o výzkumu chtěli dozvědět více, neváhejte mě kontaktovat na e-mailu janca.v@centrum.cz.

Děkuji Vám za spolupráci a přeji příjemný den.

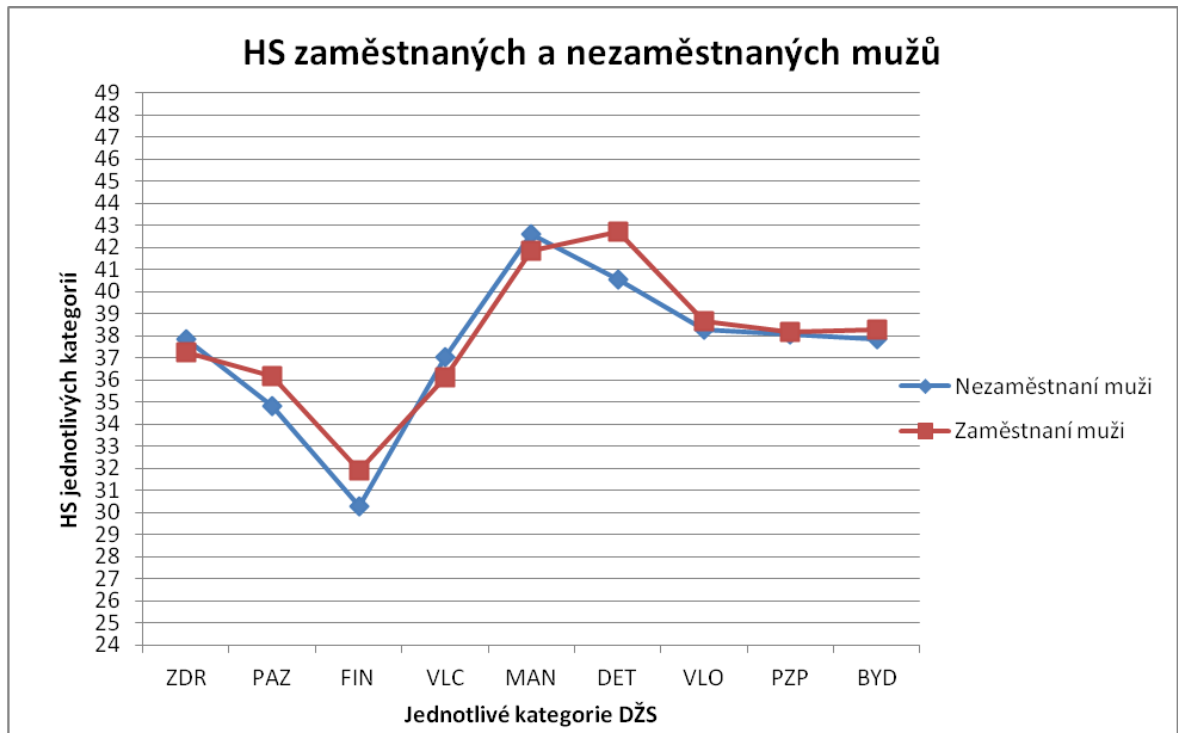
Příloha č. 5.

Graf č. 5. HS zaměstnaných a nezaměstnaných osob

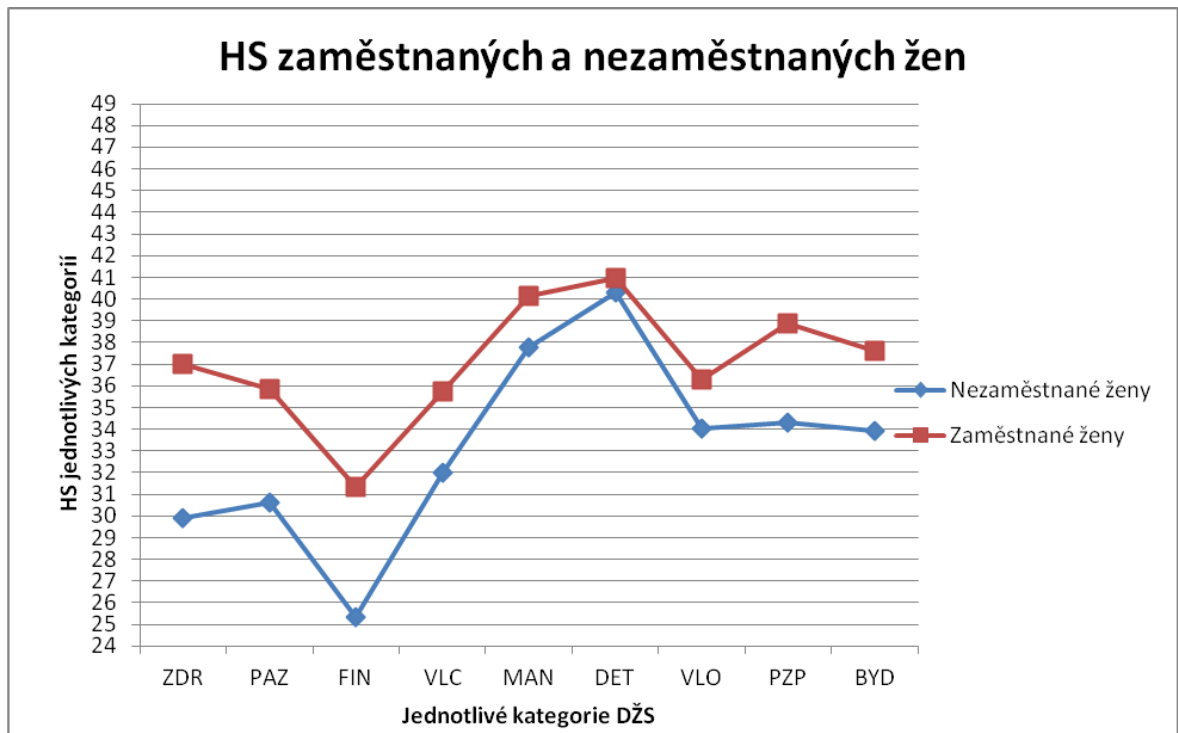
Příloha č. 6.

Graf č. 6. HS zaměstnaných a nezaměstnaných mužů

Příloha č. 7.

Graf č. 7. HS zaměstnaných a nezaměstnaných žen

Příloha č. 8.

Tab. č. 20. Přehled počtu probandů v jednotlivých kategoriích DŽS

Kategorie DŽS	Nezaměstnaní			Zaměstnaní			Celý soubor
	Ženy	Muži	Celkem	Ženy	Muži	Celkem	
1. ZDR	n=35	n=32	n=67	n=45	n=31	n=76	n=143
2. PAZ	n=35	n=32	n=67	n=45	n=31	n=76	n=143
3. FIN	n=35	n=32	n=67	n=45	n=31	n=76	n=143
4. VLC	n=35	n=32	n=67	n=45	n=31	n=76	n=143
5. MAN	n=32	n=25	n=57	n=39	n=23	n=62	n=119
6. DET	n=26	n=20	n=46	n=32	n=20	n=52	n=98
7. VLO	n=35	n=32	n=67	n=45	n=31	n=76	n=143
8. PZP	n=35	n=32	n=67	n=45	n=31	n=76	n=143
9. BYD	n=35	n=32	n=67	n=45	n=31	n=76	n=143

Příloha č. 9.

Tab. č. 21. Kritické hodnoty korelačního koeficientu na hladině významnosti $\alpha = 0,05$

Kategorie DŽS	Nezaměstnaní			Zaměstnaní			Celý soubor
	Ženy	Muži	Celkem	Ženy	Muži	Celkem	
1. ZDR	0,324	0,349	0,250	0,304	0,349	0,231	0,194
2. PAZ	0,324	0,349	0,250	0,304	0,349	0,231	0,194
3. FIN	0,324	0,349	0,250	0,304	0,349	0,231	0,194
4. VLC	0,324	0,349	0,250	0,304	0,349	0,231	0,194
5. MAN	0,349	0,38	0,273	0,324	0,396	0,25	0,194
6. DET	0,374	0,422	0,304	0,349	0,422	0,273	0,205
7. VLO	0,324	0,349	0,250	0,304	0,349	0,231	0,194
8. PZP	0,324	0,349	0,250	0,304	0,349	0,231	0,194
9. BYD	0,324	0,349	0,250	0,304	0,349	0,231	0,194

Příloha č. 10.

Tab. č. 22. Kritické hodnoty korelačního koeficientu na hladině významnosti $\alpha = 0,01$

Kategorie DŽS	Nezaměstnaní			Zaměstnaní			Celý soubor
	Ženy	Muži	Celkem	Ženy	Muži	Celkem	
1. ZDR	0,418	0,448	0,324	0,393	0,448	0,301	0,254
2. PAZ	0,418	0,448	0,324	0,393	0,448	0,301	0,254
3. FIN	0,418	0,448	0,324	0,393	0,448	0,301	0,254
4. VLC	0,418	0,448	0,324	0,393	0,448	0,301	0,254
5. MAN	0,448	0,486	0,354	0,418	0,505	0,324	0,254
6. DET	0,478	0,536	0,393	0,448	0,536	0,354	0,267
7. VLO	0,418	0,448	0,324	0,393	0,448	0,301	0,254
8. PZP	0,418	0,448	0,324	0,393	0,448	0,301	0,254
9. BYD	0,418	0,448	0,324	0,393	0,448	0,301	0,254

Příloha č. 11.

Pro připomenutí znovu uvádíme normální procentuální rozložení staninových norem. V DŽS se nachází devět staninů, 1. – 3. (podprůměrná životní spokojenost), 4. – 6. (průměrná ŽS) a 7. – 9. (nadprůměrná ŽS). Hrubší rozložení

Tab. č. 23. Staninové normy a normální procentuální rozložení pro DŽS (Fahrenberg a kol., 2001) číslo tabulky stejné jako předtím?

	Podprůměr			Průměr			Nadprůměr		
Staniny	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Procenta	4	7	12	17	20	17	12	7	4
Suma %	23 %			54 %			23 %		

Tab. č. 24. Dosažené staninové hodnoty žen a mužů, nezaměstnaní

Dimenze DŽS	1 - 3 STANIN %		4-6 STANIN %		7-9 STANIN %	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Zdraví	38	66	63	29	0	6
Práce a zaměstnání	25	46	63	29	13	26
Finanční situace	38	60	44	37	19	3
Volný čas	19	43	44	54	38	3
Manželství, partnerství	0	28	68	47	32	25
Vztah k vlastním dětem	15	31	60	46	25	23
Vlastní osoba	31	43	50	51	19	6
Přátelé, známí, příbuzní	25	46	47	40	28	14
Bydlení	19	40	53	49	28	11
Průměrné zastoupení u mužů a žen	23 %		55 %		22 %	
	45 %		42 %		13 %	

Tab. č. 25. Dosažené staninové hodnoty žen a mužů, zaměstnaní

Dimenze DŽS	1 - 3 STANIN %		4-6 STANIN %		7-9 STANIN %	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Zdraví	29	24	68	67	3	9
Práce a zaměstnání	23	11	61	78	16	11
Finanční situace	32	29	58	60	10	11
Volný čas	10	22	74	56	16	22
Manželství, partnerství	17	16	52	51	31	33
Vztah k vlastním dětem	10	19	35	50	55	31
Vlastní osoba	19	31	74	53	7	16
Přátelé, známí, příbuzní	9	9	68	62	23	29
Bydlení	13	20	61	62	26	18
Průměrné zastoupení u mužů a žen	18%	20%	61%	60%	21%	20%

Příloha č. 12

Ukázka z Dotazníku životní spokojenosti

Plné znění použitých psychodiagnostických metod je uvedeno v tištěné verzi DP.

Příloha č. 13.

Ukázka z osobnostního dotazníku DOPEN

Plné znění použitých psychodiagnostických metod je uvedeno v tištěné verzi DP.

Příloha č. 14.

3. Ukázka z Testu životního smyslu

Plné znění použitých psychodiagnostických metod je uvedeno v tištěné verzi DP.